

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра психології

На правах рукопису

ГАВРИЛЕНКО АЛЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

ВПЛИВ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ НА РОЗВИТОК УВАГИ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

РЕКОМЕНДОВАНО ДО
ЗАХИСТУ

Протокол № 10

засідання кафедри _____

від 15.01. _____ 2024 р.

Науковий керівник:

д. психол. н. проф.
Анурин О. А.
Анур

Завідувач кафедри

(Л) Людмила ПРИСНЯКОВА

(підпис)

Людмила
НОРМОВИЙ КІНТРОЛЬ

(ПІБ)

НАТАЛІЯ СЕРГІЄНКО

Дніпро, 2023

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра психології
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
психології
(назва кафедри)

(підпис)

Людмила ПРИСНЯКОВА

12 . 02 . 2024

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ГАВРИЛЕНКО АЛЛА ОЛЕКСАНДРІВНА

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи Вплив сюжетно-рольової гри на розвиток уваги у дітей
старшого дошкільного віку

2. Науковий
керівник

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру 12.02.2024

4. Мета кваліфікаційної роботи вивчити вплив сюжетно-рольової гри в
розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. проаналізувати проблему розвитку уваги, види, функції та властивості у дослідженнях психологів;
2. надати загальну характеристику дітей старшого дошкільного віку згідно з вітчизняними та зарубіжними періодизаціями вікового розвитку;
3. розкрити сутність гри як провідного виду діяльності у дітей старшого дошкільного віку;
4. описати особливості розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку у процесі сюжетно-рольової гри;
5. організувати проведення дослідження та описати методи дослідження;
6. дослідити результати емпіричного дослідження
7. описати основні складові програми сюжетно-рольової гри, щодо розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку;
8. надати рекомендації, щодо розвитку уваги у дітей дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	Жовтень 2023 р.	виконано
2.	I Розділ	Листопад 2023 р.	виконано
3.	II Розділ	Грудень 2023 р.	виконано
4.	III Розділ	Січень 2024 р.	виконано
5.	Робота в цілому	Лютий 2024р.	виконано

Науковий керівник

Здобувач вищої освіти

 (підпис)

 Алла ГАВРИЛЕНКО
 (підпис)

Дата видавання завдання 16.09.2023

АНОТАЦІЯ

Тема дослідження є важливою і актуальною в контексті психологічних досліджень, оскільки розвиток уваги у дитинстві визначається як ключовий етап формування когнітивних, соціальних та навчальних навичок. Старший дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком когнітивних функцій, включаючи увагу. Сюжетно-рольова гра може стимулювати різні аспекти уваги, такі як концентрація, переключення уваги та стійкість уваги. Гра у ролях сприяє розвитку соціальних навичок та взаєморозуміння, а це, в свою чергу, впливає на увагу, оскільки дитина взаємодіє з іншими учасниками гри. Розуміння впливу сюжетно-рольової гри на увагу може допомогти педагогам та батькам створювати оптимальні умови для розвитку уваги у дітей. Увага є важливим фактором у процесі навчання. Розвинені навички уваги сприяють кращому засвоєнню матеріалу та успішнішій адаптації до навчального середовища. Зростання інтересу до ролі технологій у навчанні відкриває нові можливості для використання сюжетно-рольової гри у віртуальних середовищах для розвитку уваги. В умовах сучасного суспільства, де зростає значення комунікації, розвинені навички уваги стають важливим елементом успіху та адаптації дитини.

Узагальнюючи, вивчення впливу сюжетно-рольової гри на розвиток уваги у дітей старшого дошкільного віку має важливе значення для психологів, педагогів та батьків у формуванні гармонійного розвитку дитини, забезпечуючи не лише когнітивний, а й соціальний успіх у майбутньому.

Проблемна ситуація полягає у тому, діти старшого дошкільного віку можуть мати обмежені ресурси для формування уваги, особливо при розвитку когнітивних функцій. Це може впливати на їхню здатність уважно слідкувати за сюжетно-рольовою грою. Деякі діти можуть не виявляти достатньої зацікавленості у сюжетно-рольових іграх, що може зменшити ефективність гри як інструмента розвитку уваги. Для успішної гри потрібна стійка увага, але деякі

діти можуть мати проблеми з утриманням уваги на одній дії протягом тривалого часу, що може впливати на розвиток уваги. Соціальні взаємодії в ході сюжетно-рольової гри можуть бути складними для деяких дітей, особливо якщо вони мають проблеми зі спілкуванням чи неадекватно реагують на соціальні ситуації. Відсутність системного методологічного підходу до використання сюжетно-рольових ігор в освіті може призвести до непослідовного впровадження цих ігор у навчальний процес. У сучасному світі ігрові технології швидко розвиваються, і важливо визначити, як їхня використання впливає на розвиток уваги в порівнянні із традиційними формами сюжетно-рольових ігор.

Розглядаючи ці проблеми, дослідження впливу сюжетно-рольових ігор на розвиток уваги в дітей старшого дошкільного віку може виокремити стратегії та методи, які сприяють подоланню цих труднощів. Такий підхід сприятиме оптимізації використання сюжетно-рольових ігор у педагогічній практиці для максимального розвитку уваги у дітей.

У зв'язку з вищевикладеною проблемою дослідження постало питання: за яких умов сюжетно-рольова гра стане ефективним засобом розвитку уваги у старшому дошкільному віці?

Мета дослідження: вивчити вплив сюжетно-рольової гри в розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: розвиток уваги дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: вивчення впливу сюжетно-рольової гри в розвитку довільної уваги старших дошкільнят.

Відповідно до мети формується робоча гіпотеза: увага дітей дошкільного віку відрізняється низькою здатністю до продуктивності та стійкості, розподілу та перемикання. Отже, застосування сюжетно-рольових ігор сприяє ефективному формуванню довільної уваги дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. проаналізувати проблему розвитку уваги, види, функції та властивості у дослідженнях психологів,

надати загальну характеристику дітей старшого дошкільного віку згідно з вітчизняними та зарубіжними періодизаціями вікового розвитку,
розкрити сутність гри як провідного виду діяльності у дітей старшого дошкільного віку,
описати особливості розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку у процесі сюжетно-рольової гри,
організувати проведення дослідження та описати методи дослідження,
дослідити результати емпіричного дослідження,
описати основні складові програми сюжетно-рольової гри, щодо розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку,
надати рекомендації, щодо розвитку уваги у дітей дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри

Для вирішення поставлених завдань та перевірки вихідних припущень нами застосовувалися такі методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури щодо проблеми дослідження; психолого-педагогічний експеримент; тестування; спостереження, бесіда, методи статистичної обробки результатів.

Для виявлення особливостей уваги були використані такі діагностичні методики:

1. «Кола».
- «Запам'ятай та розстав крапки» (модифікована методика Керна Йерасека).
3. «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»).
4. «Переплутані (переплетені) лінії».
5. Методика «Простав значки».

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь діти 6-7 років, які є вихованцями ДНЗ №319 «Ромашка», ДНЗ №348, ДНЗ №195

Наукова новизна дослідження полягає у розробці рекомендацій для підвищення рівня розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри.

Теоретичне значення дослідження: розуміння того, як сюжетно-рольові ігри впливають на увагу є важливим компонентом вдосконалення методів виховання та навчання дітей старшого дошкільного віку. Врахування результатів дослідження може сприяти розробці педагогічних практик, що максимізують використання сюжетно-рольових ігор для розвитку уваги. Розуміння взаємозв'язку сюжетно-рольової гри та уваги сприятиме розвитку теорії соціального-когнітивного розвитку.

Практичне значення дослідження. Аналіз впливу сюжетно-рольової гри на увагу дітей старшого дошкільного віку може допомогти в адаптації психологічних та педагогічних методик для інклюзивного навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

Апробація результатів роботи та публікації:

авриленко А. О. Особливості розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку
практ. конф. (Дніпро, 15 груд. 2023 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023.

амойлов О.Є., Гавриленко А. О. Психологічні особливості сюжетно-рольової гри дітей старшого дошкільного віку // Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики: матеріали IV Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Львів, 17 листопада, 2023 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 487-488

Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань.

The research topic is important and relevant in the context of psychological research, since the development of attention in childhood is defined as a key stage in the formation of cognitive, social and educational skills. Senior preschool age is characterized by intensive development of cognitive functions, including attention. A role-playing game can stimulate different aspects of attention, such as concentration, attention switching, and attention span. Role playing helps develop social skills and understanding, which in turn affects attention as the child interacts with other participants in the game. Understanding the effect of role-playing on attention can help teachers and parents create optimal conditions for the development of attention in children. Attention is an important factor in the learning process. Developed attention skills contribute to better assimilation of material and more successful adaptation to the educational environment. The growing interest in the role of technology in education opens up new opportunities for the use of story-role play in virtual environments to develop attention. In the conditions of modern society, where the importance of communication is growing, developed attention skills become an important element of a child's success and adaptation.

Summarizing, the study of the influence of story-role play on the development of attention in older preschool children is important for psychologists, teachers and parents in shaping the harmonious development of the child, ensuring not only cognitive, but also social success in the future.

The problematic situation is that children of older preschool age may have limited resources for the formation of attention, especially during the development of cognitive functions. This can affect their ability to follow the role-playing game carefully. Some children may not show sufficient interest in story role-playing games, which can reduce the effectiveness of the game as a tool for developing attention. Sustained attention is required for successful play, but some children may have trouble staying focused on one activity for long periods of time, which can affect attention development. Social interactions during role-playing can be difficult for some children, especially if they have communication problems or respond inappropriately to social situations.

The lack of a systematic methodological approach to the use of story role-playing games in education can lead to the inconsistent introduction of these games into the educational process. In today's world, game technologies are developing rapidly, and it is important to determine how their use affects the development of attention in comparison with traditional forms of role-playing games.

Considering these problems, the study of the influence of story-role games on the development of attention in older preschool children can highlight strategies and methods that contribute to overcoming these difficulties. This approach will help to optimize the use of role-playing games in pedagogical practice for the maximum development of children's attention.

In connection with the above research problem, the question arose: under what conditions will the story-role game become an effective means of developing attention in older preschool age?

The purpose of the study: to study the influence of the story role-playing game on the development of attention in older preschool children.

Object of research: development of attention of children of older preschool age.

The subject of the study: the study of the influence of the story role-playing game on the development of voluntary attention of older preschoolers.

In accordance with the goal, a working hypothesis is formed: the attention of preschool children is characterized by a low capacity for productivity and stability, distribution and switching. Therefore, the use of story role-playing games contributes to the effective formation of voluntary attention of children of older preschool age.

Objectives of the study:

1. to analyze the problem of attention development, types, functions and properties in the research of psychologists,

2. to provide a general description of children of older preschool age according to domestic and foreign periodizations of age development,

3. to reveal the essence of play as a leading type of activity for children of older preschool age,

4. describe the peculiarities of the development of attention of older preschool children in the process of story-role play,

5. organize research and describe research methods,

6. examine the results of empirical research,

7. describe the main components of the plot-role play program, regarding the development of attention in older preschool children,

8. to provide recommendations on the development of attention in preschool children with the help of a story role-playing game

To solve the tasks and check the initial assumptions, we used the following research methods: analysis of scientific and methodical literature on the research problem; psychological and pedagogical experiment; testing; observation, conversation, methods of statistical processing of results.

The following diagnostic methods were used to identify the peculiarities of attention:

1. "Circles".

2. "Remember and place the dots" (modified method of Kern Jerasek).

3. "Find and cross out" (modified Bourdon method "Correction test").

4. "Intertwined (entwined) lines."

5. The "Place the badges" method.

Experimental research base. Children 6-7 years old, who are pupils of the primary school № 319 "Romashka", primary school № 348, primary school №195 "Perlinka", primary school № 404 "Katrusia", primary school №27, primary school №68, Dnipro, participated in the study. number of 120 people.

The scientific novelty of the study consists in the development of recommendations for increasing the level of attention development of older preschool children with the help of a story role-playing game.

The theoretical significance of the study: understanding how role-playing role-playing games affect attention is an important component of improving the methods of raising and teaching older preschool children. Taking into account the results of the study can contribute to the development of pedagogical practices that maximize the use of story role-playing games for the development of attention. Understanding the interrelationship of plot-role play and attention will contribute to the development of the theory of social-cognitive development.

Practical significance of the research. Analysis of the influence of the story-role game on the attention of older preschool children can help in the adaptation of psychological and pedagogical methods for inclusive education, taking into account the individual characteristics of each student.

The master's thesis consists of an introduction, three sections, conclusions, and a list of references.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ	
1.1. Проблема розвитку уваги, види, функції та властивості у дослідженнях психологів	19
1.2. Загальна характеристика дітей старшого дошкільного віку згідно з вітчизняними та зарубіжними періодизаціями вікового розвитку	25
1.3. Гра як провідний вид діяльності у дітей старшого дошкільного віку	30
1.4. Особливості розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку у процесі сюжетно-рольової гри	35
Висновки по розділу 1	53
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ НА РОЗВИТОК УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1. Організація та методи дослідження	60
2.2. Результати емпіричного дослідження	66
Висновки по розділу 2	73
РОЗДІЛ 3 ПРОГРАМА СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ЩОДО РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
3.1. Основні складові програми сюжетно-рольової гри, щодо розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку	77
3.2. Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку після проведення формуючого експеримент	82
3.3. Рекомендації, щодо розвитку уваги у дітей дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри	89
Висновки по розділу 3	92

ВИСНОВКИ

97

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

112

ВСТУП

Тема дослідження є важливою і актуальною в контексті психологічних досліджень, оскільки розвиток уваги у дитинстві визначається як ключовий етап формування когнітивних, соціальних та навчальних навичок. Старший дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком когнітивних функцій, включаючи увагу.

Сюжетно-рольова гра може стимулювати різні аспекти уваги, такі як концентрація, переключення уваги та стійкість уваги. Гра у ролях сприяє розвитку соціальних навичок та взаєморозуміння, а це, в свою чергу, впливає на увагу, оскільки дитина взаємодіє з іншими учасниками гри. Розуміння впливу сюжетно-рольової гри на увагу може допомогти педагогам та батькам створювати оптимальні умови для розвитку уваги у дітей.

Увага є важливим фактором у процесі навчання. Розвинені навички уваги сприяють кращому засвоєнню матеріалу та успішній адаптації до навчального середовища. Зростання інтересу до ролі технологій у навчанні відкриває нові можливості для використання сюжетно-рольової гри у віртуальних середовищах для розвитку уваги. В умовах сучасного суспільства, де зростає значення комунікації, розвинені навички уваги стають важливим елементом успіху та адаптації дитини.

Узагальнюючи, вивчення впливу сюжетно-рольової гри на розвиток уваги у дітей старшого дошкільного віку має важливе значення для психологів, педагогів та батьків у формуванні гармонійного розвитку дитини, забезпечуючи не лише когнітивний, а й соціальний успіх у майбутньому.

Проблемна ситуація полягає у тому, діти старшого дошкільного віку можуть мати обмежені ресурси для формування уваги, особливо при розвитку когнітивних функцій. Це може впливати на їхню здатність уважно слідкувати за сюжетно-рольовою грою.

Деякі діти можуть не виявляти достатньої зацікавленості у сюжетно-рольових іграх, що може зменшити ефективність гри як інструмента розвитку

уваги. Для успішної гри потрібна стійка увага, але деякі діти можуть мати проблеми з утриманням уваги на одній дії протягом тривалого часу, що може впливати на розвиток уваги.

Соціальні взаємодії в ході сюжетно-рольової гри можуть бути складними для деяких дітей, особливо якщо вони мають проблеми зі спілкуванням чи неадекватно реагують на соціальні ситуації.

Відсутність системного методологічного підходу до використання сюжетно-рольових ігор в освіті може призвести до непослідовного впровадження цих ігор у навчальний процес. У сучасному світі ігрові технології швидко розвиваються, і важливо визначити, як їхнє використання впливає на розвиток уваги в порівнянні із традиційними формами сюжетно-рольових ігор.

Розглядаючи ці проблеми, дослідження впливу сюжетно-рольових ігор на розвиток уваги в дітей старшого дошкільного віку може виокремити стратегії та методи, які сприяють подоланню цих труднощів. Такий підхід сприятиме оптимізації використання сюжетно-рольових ігор у педагогічній практиці для максимального розвитку уваги у дітей.

Дослідженням впливу сюжетно-рольової гри на розвиток уваги у дітей старшого дошкільного віку, займались наступні вітчизняні науковці, виокремлюючи певні аспекти проблематики: соціально-педагогічні аспекти організації ігрової діяльності дошкільників - Л. Азарова, Н. Франчук [1] , Л. Балацька [2] , вплив рухливих ігор та фізичну активність в дитячому віці: О. Богініч, Ю. Бабачук [3] , Т. Долбенко [6] , Н. Кушнірик [11], В. Наумчук [12] , В. Туманова, В. Ляшенко, Є. Гнутов [18], мовленнєво-ігрова діяльність та розвиток уяви - А. Богущ, Н. Луцан [4] , К. Карасьова, Т. Піроженко [8] , І. Карабаєва [9], Р. Шулигіна [19], ігрові технології в пізнавальній діяльності - О. Дьяченко [7] , А. Сиденко [13] , О. Стаєнна [14] , психологічні аспекти розвитку творчої уяви та обдарованих дітей - О. Голюк [5], І. Тітов [15;16;17], Т. Яценко [20].

Зарубіжні автори досліджували різні контексти впливу сюжетно-рольової гри на розвиток уваги у дітей старшого дошкільного віку, а саме: вплив на соціальну взаємодію та комунікацію: Н. Баумінгер, Е.Дганіт, Х. Офіра, і Р. Бен

[21], Дж. Чой, Дж. Ом, [25], С. Денгем, Х.Бассетт, Мінчік, М., Кальб, С., Є. Вей, Т. Уайатт, Й. Сегал, [26], А. Яггі, С. Перрен, Т. Мейнгард, Ф. Стікка [40], Дж. Вітч, С. Бейглі, К. Болл, Дж. Салмон [66], Г.Уокер, Дж. В. Вайденбеннер [67], важливість імітаційної гри: Д. Берген [22], М. Браун, Р. Тібодо, Дж. П'єруччі, А. Гіппін [24], К. Фер, Д. Гоффманн, Д. Чемберс, Дж.Рамасамі [30], К. Галер, І. Еванс [32], В. Гмітрова [33], Ф. Грешем [35], С. Говард, Е. Мельгвіш [38], Дж. Поттертон, Н. Гілбурна, Р.Стрелау [55], Ф. Роджерс [59], Е. Ван Ші, О. Вігман [65], соціально-емоційний розвиток та регуляція: К. Браунер, С. Стівенс [23], С. Денгем [26], М. Донохью, Р. Тіллман, Дж. Лубі [29], Ф. Хепп, Дж.Кук, Дж. Берд [37], С. Говард, Е.Мельгвіш [38], І. Калькуш, А. Яггі, К. Боссі, Б. Вайсс, Ф.Стікка, С. Перрен [43], Г. Коросець, М. Зорец [45], А. Марчело, Т.Йейтс [49], А. Мастен, А. Барнс [50], Г. Петерсен, М. Холодинські [54], О. Пуьо [56], С. Річард, Г. Бод-бові, А. Клерк-Жоржі, Е. Жентаз [58], П.Слот, П. Леземан, Г. Мулдер [62], П. Сміт, Б.Томпсон, Т. Голдштейн[63], Г. Тові [64], Д. Вейсберг [68], Д. Вайтбред [69;70], роль ігрового навчання: М. Ді Франко, Л. [28], В. Фунг, Ченг Вінг-ї [31], Дж.Лі, Л.Гестенс, Ї. Ванг [47], А. Ліллард, М. Лемер, Е. Хопкінс, Р. Доре, Е. Сміт, К. Пальмквіст [48], А. Пайл, А. Бігелоу [57], Ї. Сіао, М. Ватсон [71], діагностика та вимірювання розвитку: К. Дарлінг-Черчілль [36], С. Говард, Е. Мельгвіш [38], А. Яггі, С. Перрен, Ф. Стікка, І. Калькуш, С. Буркгардт, Б.Вайсс, [40;41], І. Калькуш, А.Яггі, К. Боссі, Б. Вайсс, Ф. Стікка, С. Перрен [43], Г. Петерсен, М.Холодинські [54], А. Яггі, С. Перрен, Ф.Стікка [41], використання технологій та віртуальної гри: С. Говард, Е. Мельгвіш [38], Г. Уокер, Дж. Вайденбеннер [38].

У зв'язку з вищевикладеним проблемою дослідження постало питання: за яких умов сюжетно-рольова гра стане ефективним засобом розвитку уваги у старшому дошкільному віці?

Мета дослідження: вивчити вплив сюжетно-рольової гри в розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: розвиток уваги дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: вивчення впливу сюжетно-рольової гри в розвитку довільної уваги старших дошкільнят.

Відповідно до мети формується робоча гіпотеза: увага дітей дошкільного віку відрізняється низькою здатністю до продуктивності та стійкості, розподілу та перемикання. Отже, застосування сюжетно-рольових ігор сприяє ефективному формуванню довільної уваги дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. проаналізувати проблему розвитку уваги, види, функції та властивості у дослідженнях психологів, надати загальну характеристику дітей старшого дошкільного віку згідно з вітчизняними та зарубіжними періодизаціями вікового розвитку, розкрити сутність гри як провідного виду діяльності у дітей старшого дошкільного віку, описати особливості розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку у процесі сюжетно-рольової гри, організувати проведення дослідження та описати методи дослідження, дослідити результати емпіричного дослідження, описати основні складові програми сюжетно-рольової гри, щодо розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку, надати рекомендації, щодо розвитку уваги у дітей дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри

Для вирішення поставлених завдань та перевірки вихідних припущень нами застосовувалися такі методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури щодо проблеми дослідження; психолого-педагогічний експеримент; тестування; спостереження, бесіда, методи статистичної обробки результатів.

Для виявлення особливостей уваги були використані такі діагностичні методики:

1. «Кола».

«Запам'ятай та розстав крапки» (модифікована методика Керна Йерасека).

3. «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»).

4. «Переплутані (переплетені) лінії».

5. Методика «Простав значки».

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь діти 6-7 років, які є вихованцями ДНЗ №319 «Ромашка», ДНЗ №348, ДНЗ №195

Наукова новизна дослідження полягає у розробці рекомендацій для підвищення рівня розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри.

Теоретичне значення дослідження: розуміння того, як сюжетно-рольові ігри впливають на увагу є важливим компонентом вдосконалення методів виховання та навчання дітей старшого дошкільного віку.

Враховання результатів дослідження може сприяти розробці педагогічних практик, що максимізують використання сюжетно-рольових ігор для розвитку уваги. Розуміння взаємозв'язку сюжетно-рольової гри та уваги сприятиме розвитку теорії соціального-когнітивного розвитку.

Практичне значення дослідження. Аналіз впливу сюжетно-рольової гри на увагу дітей старшого дошкільного віку може допомогти в адаптації психологічних та педагогічних методик для інклюзивного навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

Апробація результатів роботи та публікації:

авриленко А. О. Особливості розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку
практ. конф. (Дніпро, 15 груд. 2023 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023.

амойлов О.Є., Гавриленко А. О. Психологічні особливості сюжетно-рольової гри дітей старшого дошкільного віку // Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики: матеріали IV Всеукраїнської студентської наукової

конференції, м. Львів, 17 листопада, 2023 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга».
Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2023. С. 487-488

Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків,
переліку посилань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ

1.1. Проблема розвитку уваги, види, функції та властивості у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених

Питання щодо проблеми уваги були вперше розроблені в рамках психології свідомості. Головним завданням було вивчення внутрішнього досвіду індивіда. Але основним методом вивчення залишалася інтроспекція, тому проблема уваги залишалася без досліджень психологів. Увага використовувалася як інструмент для психологічних ментальних дослідів. Застосовуючи об'єктивний експериментальний можна побачити звичайні прості реакції на слуховий та зоровий стимули залежать від характеристик зовнішніх стимулів та від відносин випробуваних до сприйняття цього стимулу. Просте входження будь-якого змісту у свідомість він назвав перцепцією (сприйняттям), а фокусування ясної свідомості на окремих змістах – апперцепцією чи увагою [20]. В подальший дослідженнях процес уваги став наріжним каменем психологічної системи.

Процес уваги здійснює відбір необхідної інформації, забезпечуючи виборчі програми процесів і зберігаючи постійний контроль над їх протіканням.

Певні науковці вважали, що не інтенції суб'єкта, а об'єктивна структура поля визначають сприйняття подій та предметів [5]. Інші психологи заперечували свідомість та увагу як головні та важливі поняття психології свідомості. Він спробував відмовитися від цих понять, і помилково сподівався, що розробить кілька конкретніших і точніших понять, які, за суворих кількісних характеристик, об'єктивно описували б відповідні психічні процеси. Але через сорок років психологічні поняття «увага» та «свідомість» повернулися до загальної психології [16].

Увагою називається виділення, вибір актуальних, особистісно значущих сигналів. Як і пам'ять, увага відноситься до «наскрізних» психічних процесів,

оскільки є на всіх рівнях психічної організації. Традиційно увагу пов'язують, перш за все, з обмеженням поля сприйняття, тобто з такою організацією сприйняття, при якій людина сприймає те, що хоче бачити (чути і т. п.), передбачаючи структуру інформації, яка буде отримана при цьому. Увага сама собою є особливим пізнавальним процесом. Вона притаманне будь-якому пізнавальному процесу (сприйняттю, мисленню, пам'яті) і постає як здатність до організації цього процесу [16].

Увага - це феномен орієнтовно-дослідницької діяльності. Вона є психічною дією, спрямоване зміст образу, думки чи іншого явища. Увага відіграє істотну роль регуляції інтелектуальної активності. Увага ніде не виступає як самостійний процес, вона відкривається як спрямованість, настроєність і зосередженість будь-якої психічної діяльності на своєму об'єкті, лише як сторона чи властивість цієї діяльності.

Психічний процес уваги немає свого специфічного та окремого продукту. Результатом уваги є покращення будь-якої діяльності, якою процес уваги супроводжує. Психічний процес уваги є психічним станом, який характеризує інтенсивність пізнавальної діяльності і проявляється у її зосередженості щодо вузькому ділянці (предметі, дій, явище).

Вирізняють такі форми прояви процесу уваги:

озумовий чи інтелектуальний;
ерцептивний чи сенсорний;
уховий чи моторний.

Основними функціями процесу уваги є:

елективна функція уваги, яка виявляється у цілеспрямованому організованому відборі інформації, що надходить;

альмування непотрібних та активізація необхідних на даний момент фізіологічних та психічних процесів;

береження та утримання образів конкретного предметного змісту до досягнення поставленої мети;

онтроль та регулювання протікання діяльності;

абезпечення активності, тривалої зосередженості одному й тому самому об'єкті.

Процес уваги пов'язаний зі схильностями та інтересами, покликанням індивіда, від особливостей людини залежать такі властивості та якості особистості, як здатність відзначати в явищах та предметах малопомітні, важливі, суттєві ознаки; спостережливість.

Процес уваги у тому, що відчуття чи уявлення займають панівні місця у свідомості, у своїй витісняючи інші. Це виражається великою мірою у свідомості даного враження, що є основним фактом, або ефектом, а саме:

- фіксує ефект - уявлення людини стають більш стійким у свідомості;

- аналітичний ефект процесу уваги - уявлення індивіда стають детальніше, у такому уявленні людина помічає більше подробиць;

- посилюючий ефект - враження, принаймні, здебільшого стають сильнішими: завдяки включенню уваги слабкий звук здається дещо голоснішим.

У загальній психології виділяють такі критерії процесу уваги:

- зовнішні реакції - моторні, вегетативні, які забезпечують умови найкращого сприйняття сигналу. До сигналів відносяться фіксації очей, затримка дихання, поворот голови, поза та міміка зосередження, вегетативні компоненти орієнтовних реакцій,

- зосередженість на виконанні конкретної діяльності. Цей критерій є важливим і основним для «діяльнісних» теорій до вивчення уваги. Цей критерій пов'язаний з організацією будь-якої діяльності та контролем за виконанням цієї діяльності,

- збільшення продуктивності виконавчої та когнітивної діяльності. Цей критерій уваги пов'язані з підвищенням ефективності «уважної» дії (моторної, мнемічної, перцептивної, розумової),

- селективність, вибірковість інформації. Цей критерій виявляється у можливості активно запам'ятовувати, аналізувати, сприймати лише частину інформації, що надходить, а також у реагуванні на обмежені зовнішні стимули,

–виразність та ясність змістів свідомості, які перебувають у полі уваги. Цей суб'єктивний критерій було висунуто вченими у межах психології свідомості. Поле свідомості поділяється на периферію та фокальну область. Одиниці фокальної області свідомості є яскравими, стійкими, а зміст периферії свідомості зливаються в хмару пульсуючу невизначеність форм, які явно не є виразними. Дана структура свідомості проявляється не тільки при сприйнятті об'єктів, а також при роздумах та спогадах.

Історично довільну увагу прийнято визначати як зосередженість та спрямованість свідомості на певні об'єкти. Це визначення було введено, коли загальна психологія була «наукою про свідомість». Сьогодні давати визначення уваги через свідомість не коректно, оскільки саме свідомість є досі ще неясним психологічним феноменом, оскільки трактується різними психологами зовсім по-різному.

Не всі феномени довільної уваги стикаються зі свідомістю. Увага має дві сторони: суб'єктивна та об'єктивна. Він думав, що в нашій свідомості є ніби одне яскраво освітлене місце, віддаляючись від якого психічні явища темніють або бліднуть, все менше зізнаються. Увага, що розглядається об'єктивно, є не що інше, як відносне панування даного уявлення в даний момент часу: суб'єктивно це означає бути зосередженим на цьому враженні [15].

У межах різних підходів психологи зосереджуються на тих чи інших проявах уваги: на вегетативних реакціях селекції інформації, контролю над виконанням діяльності чи стані свідомості. Однак якщо спробувати узагальнити всю феноменологію уваги, то можна дійти такого визначення: увага - це здійснення відбору потрібної інформації, забезпечення виборчих програм дій та збереження постійного контролю за їх протіканням.

Як головну властивість уваги можна виділити спрямованість довільної уваги на ті, чи інші явища та об'єкти (наприклад, внутрішню та зовнішню), обсяг і ступінь уваги. Ступенем уваги є характеристика його інтенсивності. З погляду суб'єктивних переживань ступінь уваги оцінюється як ступінь їх виразності та ясності. На сьогоднішній день у когнітивній психології під ступенем уваги

мається на увазі кількість ресурсів, що вкладаються в переробку інформації, та оцінюються за глибиною або рівнем цієї переробки. Рівень чи ступінь зосередженості уваги на конкретному об'єкті можна назвати концентрацією [5].

Обсяг уваги окреслюється кількістю простих стимулів чи вражень, які усвідомлюються чітко і ясно. Обсяг і рівень уваги взаємопов'язані зворотною залежністю, оскільки: збільшення обсягу сприйманих стимулів, елементів обов'язково призводить до зменшення рівня уваги, а збільшення рівня уваги, призводить до зменшення обсягу стимулів, що сприймаються. Показниками уваги є кількісні показники, що встановлюються щодо кожної якості уваги.

Увага відповідає за вибір інформації, яка надалі оброблятиметься. У людини центральні механізми, призначені для переробки інформації, можуть у конкретний момент мати справу лише з одним об'єктом. Основна характеристика уваги – фіксований обсяг інформації.

Стійкістю називають тривалість привернення уваги до одного й того ж об'єкту або до однієї й тієї ж поставленої задачі. Стійкість обумовлена периферичними факторами. Вона не перевищує часу 2-3 с, після чого настає так зване коливання уваги. Слід зазначити, що період стійкості центральної уваги іноді становить кілька хвилин. Причому тривалість привернення центральної уваги залежить від можливості людини постійно виявляти в об'єкті новий зміст

Концентрація уваги є збільшення інтенсивності сигналу за умов обмеженості поля сприйняття. Відповідно до принципу домінанти, концентрація уваги є наслідком збудження в домінантному центрі мозку при одночасному гальмуванні інших областей кори головного мозку дитини.

Розподіл уваги є суб'єктивно пережита здатність одночасно утримувати у увазі кілька різнорідних об'єктів.

Переключення - швидкість переходу людини від діяльності одного виду до іншого виду діяльності. При цьому розсіяність - наслідок поганого перемикування.

Предметність уваги тісно пов'язана зі здатністю людини виділяти певні системи сигналів, які потрібні в рамках поставленого завдання відповідно до особистої значущості, актуальності цих сигналів і так далі.

За допомогою показників процесу уваги можна охарактеризувати індивідуальні особливості кожного індивіда, його стан у конкретній діяльності, на даний момент часу.

Існує кілька класифікацій видів процесу уваги.

Процес уваги може бути, по-перше, безпосереднім чи сенсорним, коли об'єкт викликає інтерес людини (об'єкта) сам собою, чи опосередкованим, похідним, коли об'єкт викликає інтерес в індивіда лише з асоціації, по-друге, рефлекторним, пасивним, мимовільним, коли індивід робить зусилля чи є активним, довільним, коли індивід робить певні зусилля.

Класифікація за ознакою довільності є найтрадиційнішою. Поділ уваги на довільну і мимовільну історики психології знаходять вже в працях Аристотеля, а повне і всебічний опис цих різновидів було зроблено вже у XVIII в. Сприятливі причини мимовільної уваги знаходяться у особливостях зовнішніх об'єктів. Джерела довільної уваги цілком визначаються суб'єктивними чинникам. Цей вид уваги підпорядкований цілям та намірам суб'єкта.

Однак сама феноменологія уваги дуже об'ємна, тому поділ уваги лише на мимовільну та довільну є недостатнім. У зв'язку з цим усередині цих видів уваги можна назвати різні підвиди. Так, у рамках мимовільної уваги можна виділити звичну, вимушену та мимовільну. Вимушеною є увага, якою важко керувати, вимушену увагу привертають подразники або стимули підвищеної інтенсивності (яскраве світло, гучні звуки, їдкі запахи і т.п.), а також неповторні стимули. Мимовільною є увага до об'єктів (стимулів), пов'язаним із задоволенням основних потреб, дані стимули привертають увагу лише за певних життєвих ситуацій. Звична увага взаємопов'язана з основними сферами діяльності та інтересами людини. Наприклад, під час спільної прогулянки люди різних професій помічають на вулиці різні об'єкти.

Також можна виділити вольову увагу (в рамках довільної уваги). Вольова увага виникає у разі конфлікту між свідомо обраними тенденціями та напрямом діяльності мимовільної уваги. Вичікувальна увага взаємопов'язана зі свідомим очікуванням появи певного об'єкта. Спонтанна увага є трансформованою вольовою увагою. Вона виникає в тому випадку, якщо об'єкт, який опинився в полі уваги завдяки зусиллю, залишається там завдяки цікавості, що викликається ним.

Можна упорядкувати всі відомі форми уваги щодо зміни активності суб'єкта, виділяючи у цьому континуумі три ділянки. Перший включає усі форми мимовільної уваги. Другий – відведений для вольової, чи власне довільної, уваги. Третя ділянка пов'язана зі спонтанною увагою, або, довільною увагою.

Таким чином, увагою є зосередженість і спрямованість свідомості на якомусь явищі, предметі чи діяльності. Дуже важливо вивчати довільний процес уваги дітей, здатність дітей до перемикання та концентрації уваги. Довільну увагу має деякі особливості, які у різних людей виявляються по-різному.

1.2. Загальна характеристика дітей старшого дошкільного віку відповідно до вітчизняних та зарубіжних періодизацій вікового розвитку

Сьомий рік життя дитини є завершальною віхою старшого дошкільного віку, який відноситься до вікового періоду від 5 до 7 років. Психічні процеси, при цьому почали активно формуватись у віці п'яти років. Саме ці сформовані психічні процеси та психологічні установки сприяють активному формуванню особистості дитини.

Віковий період від 6 до 7 років – це період кардинальних змін в організмі дошкільника, один із етапів дозрівання особистості та організму.

Найбільш активно та інтенсивно в цей період у дитини розвиваються центральна нервова система, опорно-руховий апарат, дрібні м'язи та дрібна моторика, серцево-судинна система, мозкова активність та нейронні зв'язки.

Характерною рисою цього вікового періоду є стрімкий розвиток психічних, розумових та пізнавальних процесів – мови, уваги, пам'яті, уяви, мислення [1].

Сьомий рік життя – період інтеграції та пізнання всього спектра міжособистісної взаємодії, перехідний етап перед початком нової віхи – шкільного навчання.

У цей період у дітей активно починає формуватися та розвиватися довільна увага. Діти прагнуть усвідомлено фокусувати та утримувати її на конкретних об'єктах, людях, предметах.

Також у цей період протікає формування та розвиток слухової пам'яті та довільної зорової пам'яті. Причому пам'ять стає провідним психічним процесом. Дитина краще запам'ятовує те, що для нього становить найбільший інтерес, залишає найбільше враження [2].

До сьомого року життя дошкільнята здатні вирішувати досить складні та комплексні завдання, можуть визначити та правильно вибудувати послідовність дій з предметами для вирішення конкретного практичного завдання.

Образне мислення дитини старшого дошкільного віку поки що не досягло рівня логіки міркування дорослої людини. Однак у цей період складається механізм перебігу основних розумових механізмів та операцій. Починається процес формування логічних процесів. Розум дитини у цьому віці відрізняється гнучкістю, допитливістю. Діти мають підвищений інтерес до процесів, що відбуваються в навколишньому світі [2].

Увага дитини 6-7 років стає більш стійкою концентрованою, спрямованою. Розвиток уваги відбувається під впливом та впливом основних пізнавальних інтересів дитини.

Період концентрації уваги та працездатності дитини старшого дошкільного віку досягає показника близько півгодини. Обсяг пам'яті також динамічно збільшується – діти вже досить легко можуть запам'ятати послідовність до 8 предметів.

У більшості досліджень зазначається, що обсяг матеріалу, що запам'ятовується дитиною, безпосередньо корелює з емоційним ставленням та

оцінкою дитиною об'єкта запам'ятовування. Вихованці підготовчої групи вже вміють робити найпростіші логічно обгрунтовані висновки внаслідок аналізу об'єктів та явищ навколишнього світу. Ці висновки стають все більш обгрунтованими та конкретними. Паралельно з логічним мисленням у дітей активно розвивається уява та творче начало, які є такими ж ефективними інструментами пізнання. Враження та відчуття дитини з часом переростають у стійкі уявлення, а потім і у сформовані знання. Для передачі інформації про отримані знання діти активно використовують монологічну і діалогічну мову. У окремих дослідженнях висувається положення про те, що старший дошкільний вік є періодом активного формування умінь та навичок, що сприяють дослідженню та пізнанню навколишньої дійсності [2].

Старший дошкільний вік характеризується активним формуванням мотиваційних установок, які допомагають розвитку дитячої пізнавальної активності. Діти перебувають у постійному пошуку нової інформації, її джерела вкрай різноманітні, але найчастіше діти більш сензитивні до інформації, що вони отримують від дорослого. Педагог чи батьки для дитини 6-7 років є не тільки джерелами інформації, а й головними мотиваторами і організаторами процесу її отримання. Отже, процес отримання інформації, пізнавальна активність дітей стає дедалі складнішим і комплексним процесом, дедалі більше схожим на пізнавальні установки дорослої людини.

Період дошкільного віку є важливим етапом, на якому відбувається формування та активний розвиток уваги та її довільності. У дітей починає формуватися система саморегуляції, у них розвиваються навичка усвідомлено концентрувати свою увагу певному об'єкті. Для концентрації та фокусування своєї уваги дитина найчастіше використовує різні допоміжні чинники навколишнього середовища: вказівний жест педагога, його вербальну інструкцію. Це причина формування опосередкованого уваги.

У розвитку видів та властивостей уваги у дітей 5-6 років ключовими факторами впливу є: характер діяльності та активності, яку реалізує дошкільник; від емоційної привабливості, інтересу до навчального матеріалу, важливості цієї

теми. Найбільш високі показники уваги діти традиційно демонструють в ігровій діяльності - іграх із правила, сюжетно-рольових іграх [28;31].

У дітей дошкільного віку увага тісно пов'язана зі сприйняттям. У цей період відбувається активний розвиток перцептивних дій, таких як зіставлення з еталоном, виділення ключових деталей та елементів, виділення особливого та загального, робота з узагальнюючими поняттями.

Індикаторами ефективності описаних процесів є підвищення рівня зосередженості та стійкості уваги.

Діти старшого дошкільного віку можуть вже довго зосереджуватись на окремих видах діяльності, наприклад, довго займатися конструюванням з різного матеріалу, займатися будь-якою іншою продуктивною та художньою діяльністю. Ця нова для дитини діяльність вимагає від неї зосередженості та фокусування уваги. Отже, відбувається трансформація уваги – з мимовільної вона стає довільним.

У дітей дошкільного віку увага проявляється у наступних основних формах:

- моторна;
- інтелектуальна;

сенсорна.

Основними функціями уваги є такі:

контроль та регулювання активності та діяльності;

- гальмування та активізація певних фізіологічних та психічних процесів, які затребувані чи не затребувані на даний момент;

фокусування, збереження та утримання образів, з певним сутнісним та предметним змістом доти, доки дитиною не буде досягнуто потрібного результату;

- тривала концентрація уваги одному й тому явищу чи об'єкті;
- системний, логічно побудований відбір інформації, що надходить.

Процес формування та розвитку уваги як психічного процесу відбувається у період дошкільного віку і включає в себе ряд послідовних і взаємозалежних етапів :

перші півроку життя дитини пов'язані з виникненням орієнтовного рефлексу, який є об'єктивною, вродженою ознакою мимовільної уваги. Цей період відрізняється низьким ступенем зосередженості,

кінець першого року життя дитини характеризується проявами орієнтовно-дослідницької діяльності, що є найважливішою передумовою формування у майбутньому довільної уваги,

період другого року життя – це період початкового формування та становлення довільної уваги дитини. При візуальній і вербальній підтримці дорослого дитина може направляти свій погляд на конкретний, названий дорослим предмет,

третій рік життя – період формування довільної уваги, дитина може переважно концентрувати увагу на одному, окремо взятому об'єкті, розподілити увагу між кількома об'єктами дитина поки що може,

четвертий і п'ятий рік життя характеризується здатністю дитини спрямовувати та концентрувати свою увагу за вербальною чи невербальною інструкцією дорослого,

шостий рік життя пов'язаний із формуванням першої повноцінної елементарної форми довільної уваги за допомогою самостійної інструкції (самоінструкції).

Найбільш стійкі форми уваги проявляються у дітей у процесі різноманітних дій, активної діяльності, маніпуляцій із посібниками та предметами, ігрової діяльності,

у віці семи років у дітей відбувається активний розвиток і вдосконалення вольової уваги, яке зазнає таких значних змін:

з'являються окремі елементи післядовільної уваги;

- відбувається розширення масштабів та обсягів уваги;
- увага дитини стає опосередкованою;

підвищується стійкість дитячої уваги;

- під впливом розвитку пізнавальних інтересів, активного мовленнєвого розвитку відбувається розвиток довільної уваги;

- у дітей збільшується рівень стійкості, обсягу та концентрації уваги.

У цей період дитина починає проявляти підвищену увагу до мови дорослої людини – її вербальних інструкцій. Дитина починає сприймати як стільки тембр промови, гучність голосу дорослого, скільки змістовну, значну частину його промови. Тим не менш, для привернення уваги дитини можуть використовуватися різні мовні прийоми - загадкова інтонація, вкрадливий голос, паузи в мові і т.п. [8].

1.3 Гра як провідний вид діяльності у дітей старшого дошкільного віку

Одним з ефективних інструментів розвитку уваги може виступати ігрова діяльність, якій відводиться провідна роль у роботі з дітьми 5-6 років [7; 13].

Право дітей на ігри закріплено у статті 44 Конвенції ООН про права дитини. Вона визнана засобом навчання дітей. Гра – це простір, де дитина має можливість працювати над проблемами та творчо вирішувати ці проблеми. Важливим в цьому аспекті є центральна роль обробки емоцій у дитячій грі.

Роль ігор у розвитку дітей дошкільного віку надзвичайно висока, їх інтеграція в педагогічний процес дозволяє сформувати вміння чітко і грамотно формулювати власні думки, збагачує словниковий запас дитини, сприяє розвитку зв'язного мовлення, формує правильну звуковимову і звуковидобування, розвиває самостійність, допитливість розуму, підвищення допитливості розуму, попит.

Ефективність використання різноманітних ігор з метою всебічного розвитку дітей дошкільного віку пов'язано з тим, що гра є найбільш природним видом дитячої діяльності [14].

Особливістю гри є те, що у її ході відбувається активний розвиток навичок комунікації та мовної взаємодії як дитини з дорослими, так і дітей між собою. Гра стає своєрідним інструментом формування майбутньої соціальної моделі поведінки, що дозволяє дитині зануритися і відчувати всю специфіку «світу дорослих». Таким чином, використання гри сприяє формуванню соціальної взаємодії і виводить розвиток дитини як члена соціуму на новий рівень [28].

На думку більшості дослідників, кожна гра протікає у двох основних планах – реальному та рольовому. Це пов'язано з тим, що у ході ігрового взаємодії відбувається формування дорослої моделі поведінки, що супроводжується як грою уяви і заміною реальних дій уявними, а й провокує використання мовних моделей дорослого, які характеризуються саме високої пов'язаністю промови

Гра також допомагає долати ефекти дитячого егоїзму. У міру дорослішання та розширення можливостей для експериментальної гри діти починають розпізнавати почуття інших людей та вчаться позитивно реагувати на них. Вони розвивають емпатію та вчаться співпрацювати, брати на себе відповідальність та ділити відповідальність. Експериментально доведено, що діти, які регулярно беруть участь у іграх, здатні краще виявляти емпатію, тому що вони успішно експериментували з емоціями та якийсь час намагалися бути «кимось іншим». Цей ефект проявляється, у тому числі, і у розвитку зв'язного мовлення, оскільки вираження емпатії, вибудовування системи взаємодії та співробітництва вимагає від дитини використання певних мовних моделей та конструкцій.

У ситуації спільної гри діти повинні узгодити тему та обговорювати ролі та правила, використовуючи, у тому числі зв'язне мовлення. Все це потребує співпраці та розуміння інших. Усвідомлення того, що думки, думки та почуття іншої людини можуть відрізнитись від наших власних, і що різні люди здатні приймати різні точки зору, тісно пов'язана з досвідом участі в іграх. Гра приносить величезну користь дітям у розвитку їхньої самооцінки та самосвідомості. Почуття свободи впливає з усвідомлення того, що людина може бути будь-ким, просто примірявши на себе цю роль, дуже подобається дітям. Гра – це безпечний та надійний спосіб експериментувати та перевіряти кордони, а також зміцнювати довіру. Гра дозволяє дітям відчувати і висловлювати як позитивні, і негативні почуття, і навіть висловлювати їх словесно, активно використовуючи зв'язне мовлення. Вони дізнаються, як модулювати ефект цих емоцій, як справлятися з ними позитивно, як контролювати свої імпульси, вчаться

хорошим манерам і позитивному поведінці, способу вираження почуттів та емоцій під час гри, а деяких випадках і як зменшувати агресію.

Залучення до гри дозволяє дітям розігрувати ситуації, що вони бачать щодня чи вигадують, спираючись на сюжети казок чи інших оповідань. Вони можуть бути батьками, іншими людьми, яких вони бачать, або героями фільмів. Тим самим діти експериментують з мовою та словниковим запасом, навчаються правильно використовувати слова та спілкуватися з однолітками.

Вони практикують навички слухання та вивчають значення слів, зміцнюючи зв'язки між письмовою та усною мовою. Гра дозволяє дітям експериментувати та дізнаватися про силу мови, про те, як вона впливає на оточуючих, допомагає їм зрозуміти, що слова дають можливість відтворювати ситуації, викладати свою точку зору та бути почутими та зрозумілими.

Гра пропонує чудову можливість познайомити дітей з новим словниковим запасом, і чим більше різних сценаріїв вони зможуть програти, тим більше можливостей у них з'явиться для розширення їх словникового запасу. Діти старшого дошкільного віку можуть провести цілий день в «аеропорті», готуючись до нового досвіду, або весь ранок провести у «лікарні», вивчаючи різні поняття, пов'язані з ігровим візитом до лікаря.

Таким чином, гра не тільки розширює їхній кругозір, але й допомагає зменшити тривогу в міру того, як мова та ситуації стають більш знайомими. Особистий словниковий запас активно збагачується, коли діти починають використовувати слова доречно та в контексті. У ситуації гри діти навчаються ретельно підбирати слова, щоб інші могли зрозуміти, що вони намагаються повідомити. З іншого боку, діти навчаються правильно слухати те, що говорять інші, оскільки вони повинні робити це, щоб розуміти, що відбувається навколо них і як вони вписуються в середу. Таким чином, гра формує важливі навички зв'язного мовлення, а також уваги.

Без розвинутої уваги ефективна взаємодія в рамках гри практично неможлива. Це пов'язано з двома важливими передумовами – необхідністю

вибудовування діалогу під час рольового взаємодії, необхідністю усвідомити і проговорити правила ігрової взаємодії.

Потреба у грі, бажання ініціювати ігрову взаємодію спонукає дитину «почати переговори» або з дорослим, або зі своїм однолітком. У рамках цього процесу у дитини активно розвиваються два важливі особистісні аспекти: з одного боку, дошкільник активно розвиває свої навички соціальної взаємодії, вміння враховувати бажання та прагнення партнера з комунікації, навички активного слухання; з іншого - відбувається активний розвиток мовних навичок, зв'язного мовлення, дитині необхідно дохідливо і зрозуміло донести свою точку зору до співрозмовника, аргументовано відстояти свою точку зору [4].

У контексті описаного вище процесу надзвичайно актуалізується процес формування рольового діалогу, який є багатоаспектним та багатогранним явищем. Участь у рольовому діалозі сприяє формуванню у дошкільнят наступних важливих комунікативних та мовленнєвих навичок: активне використання невербальних засобів комунікації (міміки, жестів, пантоміміки тощо), навичка ініціювати і завершувати комунікацію з співрозмовником, вміння правильно визначати підтримувати тему розмови, використовуючи різноманітний лексикон та засоби виразності мови. Важливим аспектам у процесі ігрової та рольової взаємодії відводиться різноманітності словника її учасників, найчастіше може виникнути ситуація, коли одне окремо взяте слово може спровокувати появу нового витка чи епізоду у грі.

Гра є інструментом спонтанного, прихованого навчання, оскільки на передній план для учасників виходить безпосередньо сама ігрова взаємодія, а ось освітні та педагогічні завдання для дітей найчастіше невловимі і неочевидні. У процесі розвитку уваги та мовного розвитку під час ігрової комунікації у вихованців активно формується активний і пасивний словниковий запас, діти активно сприймають і використовують нові для себе лексичні одиниці, форми, обороти та моделі мови, відбувається засвоєння правильного граматичного та звукового ладу мови.

Ігри виконують ще й одну важливу функцію для розвитку зв'язного мовлення у дітей 5-6 років, а саме діагностичну. У процесі сюжетно-рольових ігор психолог може визначити, наскільки міцно дітьми засвоєні ті чи інші мовні навички, наскільки ситуативно і контекстно вони використовуються дітьми в рамках комунікаційної взаємодії. Таким чином, сюжетно-рольова гра виступає полем для активної реалізації мовної практики. Це підтверджується результатами досліджень згідно з якими достовірно встановлено, що використання ігор у психолого-педагогічній практиці в роботі з дошкільнятами, робить процес формування та засвоєння навичок зв'язного мовлення більш ефективним, набуті мовні навички є надзвичайно міцними, що, зрештою, сприяє розвитку та формуванню стійкої уваги.

Способи інтеграції ігор освітній процес досить різноманітні. Вони можуть стати основним елементом, навколо якого буде збудовано всю безпосередню освітню діяльність, а може бути невеликим епізодом у рамках інших педагогічних технологій [24].

Важливим аспектом у процесі використання ігор у психологічній роботі з дошкільнятами є їхня самостійність у виборі ігрових сюжетів, а також ініціювання ігрової діяльності без впливу дорослого. Для цього психологу необхідно вирішити важливе завдання щодо формування ігрової мотивації.

Серед усієї різноманітності ігор особливе значення в контексті процесу розвитку зв'язного мовлення набувають ті з них, в яких перед дитиною ставиться завдання щодо складання самостійного монологічного висловлювання про різні події, явища, власний життєвий досвід.

У віці 5-6 років дитина вже здатна в рамках рольової та ігрової взаємодії здатна реалізовувати вже досить складні та об'ємні вигадані та уявні ігрові сюжети. Для того, щоб донести його партнерам по грі, дитині необхідно ініціювати мовну взаємодію. Дитина починає коментувати всі свої предметні дії, активно використовуючи мовні засоби у тому, щоб пояснити їх партнерам. Отже, мовний інструментарій у процесі проведення сюжетно-рольової гри виходить першому плані [8].

Одним із принципів організації та проведення ігор є принцип ускладнення. Гра в процесі інтеграції в освітній процес у роботі дітьми дошкільного віку йде шляхом поступово ускладнення. При чому ускладнюються як ігрові, так і завдання щодо розвитку уваги.

Існують ключові моделі ігрової взаємодії як між дитиною та дорослою, так і між дітьми, а також умови, які роблять таку взаємодію більш ефективною.

Описані вище принципи повністю відносяться і до розвитку уваги під час проведення ігор. Граючи, діти починають засвоювати все більш складні мовні конструкції та моделі, відбувається активне збагачення активного та пасивного словника, яке може розвиватися за допомогою наступних завдань у ході гри: підбір синонімів (близьких за значенням слів), або ж, навпаки, антонімів (слів з протилежним значенням); також, якщо у грі використано різні уривки з казок чи творів дитячої художньої літератури, дітям може бути запропоновано провести аналіз використаних засобів мовної виразності, ілюструючи їх прикладами з прослуханого тексту.

1.4. Особливості розвитку уваги дітей старшого дошкільного віку у процесі сюжетно-рольової гри

У віці трьох-чотирьох років діти вже цікавляться багатьма речами, вони уважно слухають дорослих, тривалий час спостерігають і можуть ставити собі певні завдання, намагаються їх виконати. Діти захоплюються грою і повністю занурюються в це заняття. Їх увага цілком може бути концентрованою, але є малостійкою. Наприклад, дитина зосереджено слухає казку, очі її широко розкриті, іноді навіть від хвилювання відкритий рот, але в кімнату вбігають діти і увага дитини відволікається від казки. Він про неї забуває.

Нестійкістю дитячої уваги вміло користуються досвідчені вихователі. Вони вчасно відволікають дитину від того, чим їй не можна займатися, переключають її увагу на інші предмети. При дослідженні трирічна дитина відволіклася в

середньому три рази за десять хвилин, чотири-п'ятирічна - менше двох разів, а шестирічний дошкільник відволікся все один раз.

З початком старшого дошкільного віку діти набувають здатності утримувати власну увагу на діях, які для них є інтелектуально значущими. Прикладом таких дій можуть бути ігри-головоломки і т.п. 3-4-річні діти можуть свідомо та цілеспрямовано приділяти увагу запропонованій діяльності, водночас їхня увага носить нестійкий характер. У 4-4,5 роки дитина має сформовану здатність підкоряти всі свої дії, зосереджувати увагу на тій діяльності, яку йому доручає дорослий. До шести-семи років увага дитини являє собою цілісний процес, що сформувався. Але увага дошкільника поки що не досягає рівня уваги підлітка.

Було проведено спеціальні спостереження, у яких встановили, що в дітей віком молодшого віку (3-4 року) і під час поставленої дорослим завдання тривалість діяльності становить 17,5 хвилин. За умов сюжетно-рольової гри тривалість діяльності збільшується та становить 22,1 хвилини. Для дошкільнят 5-6 років тривалість діяльності – 62,8 хвилини, в умовах дидактичної гри – 71,7 хвилини.

Дітям дошкільного віку пропонували розглянути нескладну за змістом картинку, у своїй фіксувався час розгляду цієї картинки дитиною. Заміряли інтервал часу між моментом, коли дитина вперше звертала увагу на картинку та моментом, коли вона від неї відволікалася. Діти різного віку загалом витрачали на розгляд картинки різний час. В результаті стало можливим зробити висновок, що стійкість уваги, або зосереджений розгляд зростає від молодшого дошкільного віку до старшого дошкільного віку вдвічі (з 6,8 до 12,3 секунди).

Порівняльна характеристика середньої тривалості діяльності та відволікань дітей дошкільного віку

Вік дітей, роки	Середня тривалість діяльності, хв	Вік дітей, роки

В результаті проведених досліджень були зроблені висновки про те, що діти старшого дошкільного віку за завданням дорослого можуть займатися малоцікавою роботою більш тривалий час, вони рідше відволікаються на сторонні об'єкти, якщо порівнювати з молодшими дошкільнятами. Отримані результати згруповані за віком та представлені в порівняльній таблиці 1.1.

Спочатку довільна увага дошкільнят дуже нестійка. Як правило, необхідно, щоб доросла людина організувала діяльність дитини, чітко поставила їй завдання. Лише за створення таких умов дошкільнята зможуть виявити перші ознаки довільної уваги. Пізніше при належній організації виховної роботи у старших дошкільнят з'явиться вміння самостійно організовувати свою увагу, без постійної допомоги з боку дорослих. Велике значення у своїй діяльності має досвід, накопичений дитиною під час колективних ігор з встановленими правилами, у процесі обов'язкових занять і під час виконання нескладних занять з праці.

Вибірковість та спрямованість довільної уваги у дошкільника можна розглядати з двох точок зору. По-перше, вивчення з позиції довільності вибору об'єкта, на якому необхідно зосередитися. По-друге, з погляду зміни характеру об'єктів, які привертають увагу дошкільника.

За таким параметром, як активність дитини, довільність уваги розвивається у напрямі від привабливих об'єктів зовнішнього світу, на яких вона мимоволі зосереджується, до можливості довільно виділяти об'єкти за властивостями цих

об'єктів відповідно до завдання, поставленого дорослою людиною. Згодом дитина самостійно, за своєю ініціативою реалізує вольовий вибір та відбирає об'єкти своєї уваги.

Другий критерій спрямованості уваги несе змістовний відтінок. Він відповідає на запитання: «Які саме об'єкти і що в цих об'єктах обирає дитина?», «Як специфіка вибору пов'язана з віком дитини?» Слід сказати, що зміна вибору об'єктів уваги тісно пов'язані з динамікою розвитку дитини.

У ранньому дитячому віці увагу дитини привертають предмети, безпосередньо пов'язані із задоволенням її біологічних потреб. У міру зростання дитини її зв'язки з навколишнім світом стають більш опосередкованими. Вони тісно пов'язані з подразниками, які неспроможні задовольнити потреби, але сигналізують їй. Тому роль слова і мови вкрай важлива. Мова опосередковує та звертає увагу дитини на загальному онтогенезі розвитку. З погляду змісту вибірковості уваги дошкільника безпосередньо з його мотивацією, передусім зі значимістю об'єктів. На вибірковість впливає багато факторів, таких як індивідуальні, статеві, типологічні відмінності. Але переважно вибірковість дитячої уваги обумовлена віком дитини.

Для дитини 4-5 років характерний природний відбір предметів, які привертають увагу. Для старшого дошкільного віку 5-6 років характер виборчої уваги набуває все більш усвідомленого характеру. Відбувається довільний вибір подразників, які змагаються між собою.

Розвиток мотивації довільної уваги у дітей старшого дошкільного віку має загальну тенденцію. Відбувається перенесення центру тяжкості із зовнішнього боку особи до її внутрішньої сторони. Але не тільки у дошкільнят, а й у дітей молодшого шкільного віку усвідомленість мотивів залишається на низькому рівні, а вольова активність проявляється переважно через зовнішню стимуляцію.

Як згадувалося вище, обсяг психіки та уваги обмежений і зазвичай становить $7(+/- 2)$ одиниці. У дошкільнят він суттєво знижений і тісно пов'язаний із пропускнуною спроможністю органів чуття. З цієї причини дошкільнята не в змозі виконати класифікацію одночасно за двома або, що ще складніше, за трьома

ознаками. Наприклад, завдання розкласти фігури з урахуванням таких параметрів, як розмір, колір і форма, викликає у дитини значні труднощі, а то й зовсім неможливе.

Вузький обсяг уваги та несформоване вміння розподіляти увагу не дає дошкільнику можливості провести спостереження та дати оцінку наслідкам, що настануть у результаті тих чи інших його дій. Це веде до численних «провин» дитини. Найчастіше їх причиною виявляється саме невміння відстежити та передбачити наслідки власних дій. Зазначений момент надзвичайно важливий із погляду формування відповідальності. Ця характеристика темпераменту має значення для морального вольової поведінки.

Щоб розширити обсяг уваги, недостатньо включати дедалі більшу кількість ознак, що враховуються, і умов компонентів завдання. Важлива асиміляція цих компонентів, залучення в структуру досвіду, ієрархізація. І це вимагає від дитини наявності зрілих відповідних механізмів. Разом з тим відомо, що в цьому віковому періоді у дошкільника поки що не сформовані координаційні структури і немає єдиного фіксованого центру, з якого можна було б керувати всією ієрархічною системою. Наприклад, асоціативні зв'язки, за допомогою яких сформовані міжаналізаторні зв'язки, дозрівають лише до п'яти років, причому це відбувається нерівномірно і одночасно. Ці фактори призводять до виникнення труднощів у дошкільнят під час оперування з цілісною системою подразників.

У дошкільнят іноді помічають перескакування уваги з одного об'єкта (виду діяльності) на інший без будь-яких на те підстав. Це порушує структуру виконуваної роботи. Отже, дошкільник поки що не опанував прийомів перемикування уваги як інтелектуально-вольової дії. Переключення уваги має включати усвідомлення необхідності змінити характер чи спосіб діяльності. Доводиться спеціально його навчати методам перемикування уваги.

До закінчення дошкільного періоду виникають зачатки активнішої довільної уваги. Його поява - у край важливе психічне новоутворення аналізованого віку. Помітно зростає обсяг, стійкість та концентрація довільної уваги. В управлінні

увагою формуються елементи довільності. Це відбувається з урахуванням розвитку промови, вольових зусиль дитини, його пізнавальних інтересів.

Отже, розвиток дитячої уваги починається з утворення найпростіших умовних рефлексів, заснованих на нервових зв'язках між домінантами, або осередками збудження, що виникають одночасно у різних ділянках кори головного мозку. Це перший органічний процес, який зберігається протягом усього життя, але відступає на задній план у міру дорослішання та розвитку дитини.

Згодом на центральне місце виходить інший процес, а саме – процес культурного розвитку уваги. Його перші прояви можна помітити у дитячому віці до одного року. Суть цього процесу у тому, що дорослі приймаються керувати увагою дитини, використовуючи спеціальні прийоми, чи кошти. Дитина засвоює ці прийоми і згодом сама починає їх застосовувати. Спочатку він керує увагою дорослого, а згодом і своєю увагою.

Найбільш доступним засобом управління увагою, яке досить часто використовується, є вказівка пальцем (жест). Наступним засобом управління увагою є слово, яке на ранніх етапах супроводжується жестом.

Набагато більш складними засобами, освоєними дитиною після трьох років, виступають умовні знаки, такі як форма, колір, геометричні фігури, що вказують на об'єкт, що вимагає уваги. До закінчення дошкільного віку діти спроможні засвоювати знаки-символи, які містять інформацію про необхідний об'єкт. Вони виступають загальноновизнаними стандартами, які здатні керувати увагою. Серед них світлофор, покажчики входу-виходу, дорожні знаки тощо. Перераховані вище методи керують увагою людей, а також послідовністю їх дій. Комплекс прийомів, що штучно вироблені суспільством, дитина освоює, спираючись на підтримку дорослих. Спочатку дитина навчається застосовувати ці засоби у зовнішніх діях, за нагадуванням дорослого. Згодом ці кошти трансформуються у внутрішні команди, які керують поведінкою дитини зсередини.

Дитина починає використовувати ці засоби спочатку в грі, при спілкуванні з дорослими та однолітками, а потім і у свідомо організованій діяльності. Як

показали наукові експерименти, процес освоєння знакових засобів значно прискорює процес розвитку довільної уваги. Ефективність розвитку можна помітити у підвищенні якості діяльності та у зменшенні кількості помилок. Але найбільшою мірою значення цих засобів проявляється саме в середньому шкільному віці, коли дитина починає свідомо застосовувати їх. У процесі застосування зовнішніх знакових засобів кількість помилок, що здійснюються молодшими дошкільнятами, зменшується вдвічі, а середніми дошкільнятами – удесятеро. У дорослих кількість помилок залишається майже на рівні, який показують середні дошкільнята.

Під час дошкільного періоду у дитини відбувається розвиток мимовільної уваги, яка підпорядкована зовнішнім подразникам та її внутрішнім неусвідомлюваним потребам. Увага дошкільника спонтанно перемикається між об'єктами, якщо властивості цих об'єктів будь-яким чином виділяє їх із загальної маси. Як тільки інтерес до об'єкта задоволений, увага знову береться блукати у пошуках нового цікавого об'єкта. Увага цього виду не підпорядкована волі, і його важко утримати тривалий час на будь-якій нецікавій справі. Дорослим доводиться докладати багато зусиль для того, щоб привернути увагу дитини до певного об'єкта. Але в міру того, як він освоїть знакові засоби, увага дитини поступово підкоряється загальнолюдським правилам. Вростання цих знаків у внутрішній психічний план підніме дитину чергову щабель розвитку. У нього з'являться елементи довільної уваги, яка досі поки що спирається на допоміжні знаки.

З початком шкільного навчання до уваги дитини висуваються підвищені вимоги, особливо для її керованості та довільності. Відповідно до вказівок вчителя дитині необхідно спрямовувати й утримувати увагу до предметах, які мають рисами незвичайності чи привабливості. У молодшій школі педагоги працюють над розвитком уваги в наступному напрямку: від концентрації уваги в умовах, запропонованих учителем, до самоорганізації уваги, до його розподілу та динамічного перемикування в рамках завдання та протягом усього робочого дня.

Якщо провести порівняння з дошкільнятами, молодші школярі вже вміють концентрувати увагу на виконанні нецікавих дій, але все ж у них поки що переважає мимовільна увага. Їх зовнішні враження - сильний відволікаючий чинник, їм важко зосередитися на незрозумілому, складному матеріалі.

Їхня увага має невеликий об'єм та малу стійкість – діти здатні зосереджено виконувати будь-яку роботу протягом 10-20 хвилин (цей показник для підлітків – 40-45 хвилин, для старшокласників – до 50 хвилин). Розподіл уваги також утруднений, так само як і перемикання з виконання одного навчального завдання на інше.

У процесі навчальної діяльності відбувається розвиток довільної уваги дитини. Спочатку слідуючи вказівкам педагога, працюючи під постійним контролем з боку вчителя, дитина поступово набуває навичок самостійного виконання завдань. Він опановує вміння самостійно ставити ціль і контролювати свої дії в процесі досягнення цієї мети. Саме контроль за процесом своєї діяльності і є довільною увагою учня.

У першокласників можна побачити низький обсяг уваги, його незрілість. Дитина може або слухати вчителя, зупиняючи роботу або працювати. До третього класу механізми уваги дозрівають достатньою мірою, обсяг уваги та його стійкість також зростають, збільшується здатність розподіляти увагу. Розвиток всіх цих характеристик уваги відбувається в процесі навчальної діяльності, тому в даному аспекті важливим є вплив вчителя.

Молодші школярі мають розвинену мимовільну увагу. Діти звертають увагу лише на явища чи предмети, які їм цікаві і привабливі своїми незвичайними характеристиками. Здатність уважно сприймати абстрактні, абстрактні речі формується до 9-10 років.

Порівняно з дошкільнятами у молодшому шкільному віці зростає обсяг уваги та його стійкість. У першокласників стійкість уваги зберігається протягом 30-35 хвилин. Учні третіх класів вже здатні уважно сприймати повний, 45-хвилинний урок. Але і в першому, і в другому випадку дуже важливо вчасно проводити зміну виду діяльності, щоб у дітей не настала перевтома.

У зазначеному віці поки що не досягло досконалості і така важлива якість уваги, як перемикання. На самому початку навчання у дітей ще не сформувалися навчальні навички та вміння. Це їм заважає швидко перейти від виконання одного виду навчального завдання до іншого. Але в процесі навчання та вдосконалення діяльності в цьому напрямку вже до другого класу діти набувають уміння швидко переходити від одного завдання до іншого, від одного етапу уроку до іншого.

Довільна увага дитини розвивається у процесі навчальної діяльності. Спочатку слідуючи вказівкам вчителя, виконуючи дії під його постійним контролем, дитина поступово вчиться виконувати завдання самостійно - сама встановлює мету та контролює послідовність власних дій для досягнення мети. Контроль за процесом своєї діяльності і є довольною увагою учня.

Для підліткового віку характерне якісне покращення основних характеристик уваги: стійкості, обсягу, можливості розподілу та перемикання, інтенсивності. Увага стає довольним контрольованим процесом.

У юнацькому віці відбувається сильний сплеск у розвитку різних функцій та здібностей. Завдяки увазі людина отримує можливість здійснювати досягнення найвищого рівня. З часом фокус уваги молодого людини зміщується з суб'єктивних чинників на реальні обставини.

З безлічі запропонованих варіантів молода людина поступово обирає кілька, які здаються йому найбільш реальними та прийнятними, між якими і залишається зробити вибір у тій чи іншій ситуації.

Для періоду ранньої зрілості, що відповідає 18-25 років, характерні позитивні, конструктивні зрушення уваги. Дослідники говорять про стабілізацію у мікроперіоді від 33 до 35 років. У цей час можна виявити високорозвинену увагу, функції якої поступово знижуються до сорока років. Мікроперіод 51-55 років характеризується тим, що на рівень якості уваги тепер впливають активні пізнавальні прагнення у професійній сфері та за її межами, висока сприйнятливості до нового у найширшому розумінні цього слова.

Усвідомлення людиною власної старості та старіння організму призводить до появи різних внутрішніх конфліктів: увага поступово перемикається на

фіксацію відчуттів власного тіла. Людина спостерігає за своїм організмом, дослухається до нього. Увага від цього страждає, тому що поле звужується, тривалість зосередженості зменшується, з'являються труднощі у перемиканні та розподілі уваги, поступово знижується здатність до концентрації уваги.

Гра є особливим видом діяльності дитини. Вона у відповідь громадську соціальну потреба у підготовці дітей - підростаючого покоління до умов життя. У сюжетно-рольовій грі діти відтворюють відносини між дорослими та їхні дії. З цього випливає, що у грі діти моделюють взаємини дорослих, їхній світ.

Структура ігрової діяльності включає в себе сюжет (у що грають), зміст (як грають), роль, уявна ситуація, правило, ігрові дії та операції, ігрові відносини.

Найбільше значення у грі має не уявна ситуація, а роль, завдяки якій дитина опановує свою поведінку, дотримуючись правил поведінки у грі. Спочатку у грі відтворюються дії дорослих, та їх взаємовідносини. Розвиток гри походить від ігор з відкритою роллю та прихованим правилом до ігор з відкритим правилом та прихованою роллю. Гра несе провідний вплив на формування психічних функцій та особистісних якостей дітей у дошкільному віці [30].

Рушійними мотивами ігор, як і в будь-якій іншій людській діяльності, є сексуальні потяги, бажання дітей стати дорослими і діяти як дорослі. З погляду психоаналізу, гра є формою захисної поведінки. Діти в іграх у символічній формі долають заборони та бар'єри на шляху задоволення своїх потягів або шляхом символічного відтворення психотравмуючих ситуацій, пов'язаних з комплексом Електри або Едіповим комплексом, долає або переробляє конфлікт.

Всі дошкільнята хочуть бути більшими. Така тенденція надзвичайно виражена у дітей, звідси й відбувається розвиток та формування ігрових форм діяльності. У грі діти моделюють такі сфери життєдіяльності людей, які піддаються іншому моделюванню. Гра для дітей є такою формою діяльності, в якій вони моделюють значення існування людей і ті форми взаємовідносин, які відображаються в суспільстві. У цьому полягає для дітей центр і сенс гри. Гра є форма діяльності, де діти, створюють спеціальну ігрову ситуацію, заміщають одні предмети іншими, заміщають реальні дії скороченими, відтворюючи основні

смишли діяльності людей, і засвоюючи ті форми взаємовідносин, які колись здійснені, реалізовані згодом. У зв'язку з цим гра є провідною діяльністю, вона дає можливість дітям вступити у взаємодію з такими життєвими подіями, в яких у реальному житті дитина вступити не може.

Ігрова діяльність дітей є асимілятивну діяльність, де дитина накладає реальність наявні в нього схеми дії, підпорядковує і освоює реальність. Символічний характер ігрової діяльності забезпечує умови переходу від сенсомоторного інтелекту, обмеженого жорсткими просторово-часовими рамками, до репрезентативного до вербального інтелекту, забезпечуючи формування операцій [22].

Сюжетно-рольова гра у вітчизняній психології розуміється як діяльність, яка є соціальною за змістом, за походженням та за структурою. Людина - соціально-історичний тип життя, що задає засвоєння соціокультурного досвіду як універсальну форму онтогенетичного розвитку на дитинстві. Тому гра дітей має соціально - історичний онтогенез та природу.

Розвиток гри в дошкільному віці - процес, у якому гра дитини набуває форми соціального навчання. Якщо молодшому дошкільному віці у грі відтворюються, передусім, предметні дії людей, а спрямованість на партнера чи розвиток сюжету мінімальні, то середньому дошкільному віці у центр гри починають переміщатися відносини для людей. Формується рольова гра, яка досягає свого максимального розквіту 4,5 років. У старшому дошкільному віці у гру вступає процес контролю за виконанням тих правил, які обумовлені взятої він роллю.

Сюжетно-рольова гра змінюється і досягає старшого дошкільного віку високого рівня розвитку. У розвитку сюжетно-рольової гри виділяються дві основні стадії чи фази. На першій стадії діти трьох-п'яти років у грі відтворюють логіку реальних дій різних людей; вони змістом гри є різні предметні дії. На другій стадії розвитку гри (у дітей п'яти-сім років) моделюються різні реальні взаємини між людьми, і змістом сюжетно-рольової гри стають різні соціальні взаємини, суспільний зміст діяльності дорослих людей. Ігрою є діяльність орієнтації смислів людської діяльності. Сюжетно-рольова гра є орієнтовною за

своєю суттю. У зв'язку з цим вона і виносить дітей на дев'ятий вал їхнього розвитку і стає провідною діяльністю у дошкільному віці.

У сюжетно-рольовій грі діти моделюють і відображають навколишню дійсність. У грі діти відтворюють ситуації із сімейного побуту, із взаємовідносин дорослих та трудової діяльності, епохальні події (арктичні експедиції, космічні польоти) тощо. Реальність, яка відображається в дитячих іграх, стає сюжетом у рольовій грі. Чим ширша сфера людської дійсності, з якою стикаються дошкільнята, тим різноманітнішими і ширші сюжети ігор дітей. Тому молодший дошкільник ще відтворює обмежену кількість сюжетів, а старший дошкільник відтворює більшу кількість сюжетів, сюжети у них надзвичайно різноманітні. Дошкільнята п'яти - шести років часто грають не тільки в дочки - матері, в гості, в дитячий садок, а й у запуск космічного корабля, у будівництво мосту.

Сюжет у грі дошкільнят – та сфера дійсності, що проявляється у грі. Спочатку діти обмежені рамками сім'ї і, отже, ігри пов'язані переважно з побутовими, сімейними проблемами. Потім, у міру оволодіння дітьми нових сфер життя, навколишньої дійсності, діти починають застосовувати складніші сюжети - військові, виробничі і т.п. З віком у дошкільнят форми гри на старі сюжети стають різноманітнішими. Крім цього, сюжетно-рольова гра одного й того самого сюжету поступово стає більш тривалою, стійкою. Якщо в три-чотири роки дошкільник може присвятити сюжету лише десять-п'ятнадцять хвилин, а потім дитині потрібно переключитися на щось інше, то чотири-п'ять років одна гра дітей вже триває сорок-п'ятдесят хвилин. До старшого дошкільного віку діти більш здатні грати в той самий сюжет кілька годин поспіль, а деякі їх ігри у них можуть розтягуватися на кілька днів.

З цього випливає, що зі збільшенням різноманітностей сюжетів збільшується час, тривалість ігор.

Одні й самі сюжети дитячих ігор використовуються як молодшими, і старшими дошкільнятами. При цьому розігруються ці ігри по-різному. Для молодших дошкільнят у грі відкриваються насамперед сама дія; у грі сходиною вище першому плані виступають соціальна ієрархія і зовнішні соціальні

відносини, нарешті, до старшого дошкільного віку в дітей віком у грі у центр сюжету ставляться моральні міркування, внутрішні соціальні взаємини. Молодші та старші дошкільнята грають у подібні ігри, але по-різному.

Якщо є сюжет у грі, це ще не характеризує гру повністю. Разом із сюжетом необхідно розрізнити зміст рольової гри. До рольової гри є те, що дошкільник виділяє як головний момент діяльності дорослих. Дошкільнята різних вікових груп, граючи з тими самими сюжетами, вносять у сюжети різний зміст. Так, молодші дошкільнята багато разів повторюють одні й самі дії, маніпулюючи одними й тими самими предметами, моделюючи реальні дії дорослих. У молодшому дошкільному віці основним змістом гри є відтворення реальних дій дорослих.

У молодших дошкільнят ігровий сюжет та ігрова роль, найчастіше ними не плануються, а виникають залежно від того, які предмети потрапляють у поле зору дітей так, якщо у дошкільника в руках шприц, то дитина – лікар, якщо гребінець та ножиці – перукар. Основною причиною конфліктів у грі, які виникають між дітьми, є володіння предметом, з яким дитина хоче робити дію. Через це відбувається часта зміна ролей, яка пов'язана з переходом дитини від одного предмета до іншого предмета.

Зміст сюжетно-рольової гри у старших дошкільнят вже підпорядковується правилам, які впливають із взятої він дитиною ролі. Діти цього віку надзвичайно прискіпливо ставляться до виконання правил. Виконуючи у грі правила суспільної поведінки, діти часто сперечаються про те, що буває і чого не буває.

Таким чином, розвиток змісту рольової гри і сюжету відображає все більш глибоке проникнення дітей у життя дорослих, що їх оточують.

Ті моменти у відносинах та діяльності дорослих, які відтворюються дітьми, становлять сам зміст гри. Молодшим дошкільникам властиво імітувати предметну діяльність, наприклад, вони - ріжуть хліб, миють посуд, труть моркву. У грі молодші дошкільнята поглинені процесом виконання різних дій і буває і так, що забувають про результат, тобто для кого і для чого діти це зробили. У

молодших дошкільнят не виключено дублювання у грі, поки що дії різних дітей не узгоджуються один з одним, у них у грі проявляється раптова зміна ролей. Вже в середньому дошкільному віці головним є відносини між людьми, у них ігрові дії проводяться не заради дій, а заради взаємовідносин, що стоять за цими діями. У грі виключаються паралельні ролі, так, одну і ту ж дитину не будуть одночасно оглядати два лікарі, не поведуть два машиністи один і той же поїзд. Дітям цього віку, включених у загальну систему взаємовідносин, властиво розподіляти між собою ролі ще початку гри. А у старшому дошкільному віці важливо у грі підкорятися правилам, що впливають із ролі, при цьому правильність виконання правил дітьми жорстко контролюється.

Центром гри, одиницею є роль, яку обирає дитина. У групі дитячого садка у сюжетно-рольовій грі дітей є всі професії, які є у трудовій діяльності дорослих, у навколишній дійсності. Взавши він функцію дорослих людей, діти відтворюють їх діяльність у символічному вигляді, дуже узагальнено.

Ігровими діями є дії, які вільні від операційно-технічної сторони, ці дії мають вибірковий характер, вони зі значеннями. Ігрові дії поступово втрачають своє первісне значення. Власне предметні дії узагальнюються та скорочуються, іноді вони заміщуються мовою.

Розвиток ролі та правил гри, ігрових дій відбувається протягом усього дошкільного періоду за такими лініями: від ігор з розгорнутими системами дій та прихованими за ними правилами та ролями – до ігор від згорнутих систем дій, з явно вираженими ролями, але прихованими правилами – і, нарешті, до ігор з відкритими правилами та прихованими за ними ролями. До старшого дошкільного віку сюжетно-рольова гра стуляється з іграми за правилами.

Таким чином, сюжетно-рольова гра є своєрідною школою дитячої волі.

Гра без зусилля, гра без активної діяльності – завжди погана гра. Чим багатший зміст дитячих ігор, що складніше їх задум, що більше дітей у ній беруть участь, то більше вписувалося дитина змушена керуватись загальною метою і правилами гри.

У грі відбувається оформлення основних елементів вольової дії: дитина ставить за мету, приймає рішення, намічає план дії, виконує його, виявляє певне зусилля при подоланні перешкод, оцінює результат своєї дії.

Довільна регуляція поведінки полягає у підпорядкуванні поведінки дитини задачі, тобто у його здатності зосередитися на тому, що запропонував дорослий, на спробах активного вирішення завдання, на подоланні всього, що не належить до основної діяльності. Довільність, своєю чергою, забезпечує достатній рівень ігрової мотивації.

Для підтримки ігрової мотивації дорослі повинні створювати умови для самостійної та творчої гри, викликати інтерес, допитливість та цілеспрямованість старших дошкільнят, використовуючи для активізації сюжетно-рольової гри дошкільника твори художньої літератури, картини художників, кінофільми та слайди тощо, а також його конструювання. діяльність (ліплення, малювання, виготовлення виробів для подальшої рольової гри).

Таким чином, сюжетно-рольова гра з одного боку, дає можливість діяти дитині згідно з власними намірами, а з іншого підкорятися дитині певним нормам, законам, правилам. У процесі гри діти будують свою довільну поведінку. У дошкільному дитинстві необхідно розвивати в дітей віком вміння грати у рольові гри. Важливо забезпечувати формування почуттів у дитини та стійкість її інтересів. На цій основі формуються у дошкільнят вольові риси характеру і цим довільна увага.

У процесі сюжетно-рольової гри дітям необхідно вирішувати ті чи завдання, на вирішення яких потрібно зосередженість, увагу, вчинення розумових зусиль, вміння осмислювати правила, долати труднощі, пам'ятати послідовність вчинення дій. Вони сприяють розвитку у дошкільнят різних сприйняттів, опущень, засвоєння знання та формування уявлень. Такі ігри дозволяють навчати дітей вибирати найбільш економні та раціональні методи вирішення тих чи інших розумових чи практичних завдань. Саме в цьому полягає їхня розвивальна роль.

Завдяки сюжетно-рольовим іграм відбувається розвиток всіх психічних процесів, а особливо – мислення та пам'яті. Крім того, ігри благотворно впливають на розвиток уваги. Ігри на розвиток уваги пропонують дитині виконати дії, спрямовані на формування цілеспрямованості та стійкості уваги, оскільки ігрові дії подібного роду включають завдання та правила дії, що вимагають зосередженості. З метою своєчасного розвитку у малюків таких якостей уваги, як стійкість, зосередженість, цілеспрямованість та можливості з управління цими якостями, необхідні спеціальні ігри. У таких іграх завдання знаходиться на чолі спільної діяльності вихователя та дитини. У кожній грі зосередженість, стійкість і цілеспрямованість уваги є головною умовою ігрових дій дитини з привабливими йому предметами, і навіть спілкування дітей друг з одним. У деяких випадках слід враховувати різні вимоги завдання, наприклад, «Раз, два, три – кажи!», в інших – виділяти та підтримувати мету дії. Це досягається в таких іграх як «Хованки з іграшками», «Пальчик». У завдання третього роду необхідно своєчасно переключити увагу. Йдеться про такі завдання, як «Відгукнися, не позіхай!», або «Поїхали коробочки наші!». Ігри «Прокази ведмедика-шалунишки» та «Чарівний столик» вимагають від дітей підвищеної зосередженості та стійкості уваги. Це пов'язано з тим, що дитина в такій грі повинна помітити і усвідомити всі зміни, що відбулися.

У процесі розвитку сюжетно-рольової гри відбувається розвиток довільної уваги. Процес гри підпорядковується загальним законам. Дитина засвоює ці закони і починає їм підкорятися. Цими законами (правилами) зумовлено поведінку дитини та, відповідно, її увагу. При виконанні певної послідовності дій, у спосіб, який для цього потрібно, з урахуванням запропонованих правил, дитина вчиться свідомо керувати своєю увагою. Вона утримує увагу необхідний час на потрібних об'єктах та діях, а потім переводить його на інші об'єкти відповідно до вимог. Саме це є елементами довільної уваги.

Мета будь-якої гри сприяє активізації уваги, що включає всі необхідні механізми досягнення поставленої мети. Але при цьому, чим молодша дитина, тим швидше вона забуває про мету і може захопитися сторонньою справою або

самими ігровими діями, забувши про мету. У зв'язку з цим мета має бути конкретною, образною, викликати в дитини позитивні почуття. Ціль близьку, доступну розумію дитину, нелегко забути. Мета гри, сприйнята дитиною і детально опрацьована, допомагає їй мобілізувати всі необхідні їй досягнення психічні механізми. А запропонована нагорода лише посилює бажання дитини досягти мети, але вона не здатна доцільно організувати психіку дитини.

Сюжетно - рольові ігри з правилами породжує необхідність підпорядковувати свої дії встановленим вимогам, допомагає дитині виробити вміння свідомо зосереджуватися на свідомо обраному об'єкті. У цей час зростає роль промови, яка є другою сигнальною системою організації дитячої уваги. Увага набуває довільного характеру. У грі за інструкцією старші дошкільнята вимовляють інструкцію вголос у 10-12 разів частіше, ніж це діти молодшого дошкільного віку. Слово є інструкцією і вимогою дорослої людини. У такому вигляді слово є фактором, який допомагає дитині опанувати увагу. У дошкільному періоді жест чи слово дорослого грає для дитини домінуючу роль спрямованості та вибіркової уваги. Використовуючи вербальні інструкції, дорослий цілеспрямовано звертає увагу дитини на способи та операції, які допоможуть дитині досягти поставленої мети. Точність виконання інструкцій дорослої людини є важливим показником ступеня психічного розвитку.

Увага є найважливіша якість, що характеризує процес відбору необхідної інформації та відкидання зайвої інформації. Щомиті в людський мозок надходять тисячі сигналів із зовнішнього світу. І якби не існувало уваги, яка відіграє роль своєрідного фільтра, наш мозок не міг би уникнути перевантаження.

Увага має певні характеристики. Серед них стійкість, обсяг, концентрація, розподіл, вибірковість, довільність, переключення. Порушення будь-якої з зазначених властивостей веде до різних відхилень у поведінці, а також у діяльності дитини.

До особливостей розвитку уваги дошкільному віці ставляться: серйозний стрибок концентрації уваги, зростання його обсягу та стійкості; формуються елементи довільності в управлінні увагою на основі розвитку мовлення та

пізнавального інтересу; увага стає опосередкованою; виникають елементи довільної уваги.

Маленький обсяг уваги - нездатність сконцентруватися одночасно на кількох предметах, утримувати їх у думці деякий час. Недостатня стійкість уваги і концентрація проявляється в тому, що дитина важко зберігає увагу протягом тривалого часу, не послаблюючи її і не відволікаючись на сторонні предмети. Недостатня вибірковість уваги полягає в тому, що дитина не може сконцентруватися на частини матеріалу, необхідної для вирішення завдання, що стоїть перед ним.

Поганий розвиток переключення уваги можна помітити в тому, що дитина важко перемикається з виконання діяльності одного виду на діяльність іншого виду. Наприклад, якщо батьки перевіряють, як дитина виконала домашнє завдання з математики, а потім вирішують перевірити його знання з російської мови, вона не зможе відповісти добре. Дитина при відповіді припуститься маси помилок, незважаючи на те, що знає правильну відповідь. Це пов'язано з тим, що йому ще важко швидко переключитися з виконання одного виду завдань (математичних прикладів) на інший (вправи з російської мови). Погано розвитку здатність розподілу уваги виявляється у невмінні ефективно і без помилок одночасно виконувати кілька справ. Недостатня довільність уваги полягає в тому, що дитині важко зосередити увагу на вимогу дорослого.

Перераховані вище недоліки не вдасться усунути, якщо в дитячому середовищі недостатньо часто проводяться сюжетно-рольові ігри з правилами.

Висновки по розділу 1.

Увага - це феномен орієнтовно-дослідницької діяльності. Вона є психічною дією, спрямоване зміст образу, думки чи іншого явища. Увага відіграє істотну роль регуляції інтелектуальної активності. Увага ніде не виступає як самостійний процес, вона відкривається як спрямованість, настроєність і зосередженість будь-якої психічної діяльності на своєму об'єкті, лише як сторона чи властивість цієї діяльності.

Психічний процес уваги немає свого специфічного та окремого продукту. Результатом уваги є покращення будь-якої діяльності, якою процес уваги супроводжує. Психічний процес уваги є психічним станом, який характеризує інтенсивність пізнавальної діяльності і проявляється у її зосередженості щодо вузькому ділянці (предметі, дій, явище).

Вирізняють такі форми прояви процесу уваги:

озумовий чи інтелектуальний;

ерцептивний чи сенсорний;

уховий чи моторний.

Основними функціями процесу уваги є:

елективна функція уваги, яка виявляється у цілеспрямованому організованому відборі інформації, що надходить;

альмування непотрібних та активізація необхідних на даний момент фізіологічних та психічних процесів;

береження та утримання образів конкретного предметного змісту до досягнення поставленої мети;

онтроль та регулювання протікання діяльності;

абезпечення активності, тривалої зосередженості одному й тому самому об'єкті.

Процес уваги пов'язаний зі схильностями та інтересами, покликанням індивіда, від особливостей людини залежать такі властивості та якості особистості, як здатність відзначати в явищах та предметах малопомітні, важливі, суттєві ознаки; спостережливість.

Увагою є зосередженість і спрямованість свідомості на якомусь явищі, предметі чи діяльності. Дуже важливо вивчати довільний процес уваги дітей, здатність дітей до перемикання та концентрації уваги. Довільну увагу має деякі особливості, які у різних людей виявляються по-різному.

Старший дошкільний вік характеризується активним формуванням мотиваційних установок, які допомагають розвитку дитячої пізнавальної активності. Діти перебувають у постійному пошуку нової інформації, її джерела вкрай різноманітні, але найчастіше діти більш сензитивні до інформації, що вони отримують від дорослого. Педагог чи батьки для дитини 6-7 років є не тільки джерелами інформації, а й головними мотиваторами і організаторами процесу її отримання. Отже, процес отримання інформації, пізнавальна активність дітей стає дедалі складнішим і комплексним процесом, дедалі більше схожим на пізнавальні установки дорослої людини.

Період дошкільного віку є важливим етапом, на якому відбувається формування та активний розвиток уваги та її довільності. У дітей починає формуватися система саморегуляції, у них розвиваються навичка усвідомлено концентрувати свою увагу певному об'єкті. Для концентрації та фокусування своєї уваги дитина найчастіше використовує різні допоміжні чинники навколишнього середовища: вказівний жест педагога, його вербальну інструкцію. Це причина формування опосередкованого уваги.

У розвитку видів та властивостей уваги у дітей 5-6 років ключовими факторами впливу є: характер діяльності та активності, яку реалізує дошкільник; від емоційної привабливості, інтересу до навчального матеріалу, важливості цієї теми. Найбільш високі показники уваги діти традиційно демонструють в ігровій діяльності - іграх із правила, дидактичних іграх, сюжетно-рольових іграх.

Процес формування та розвитку уваги як психічного процесу відбувається у період дошкільного віку і включає в себе ряд послідовних і взаємозалежних етапів :

перші півроку життя дитини пов'язані з виникненням орієнтовного рефлексу,

який є об'єктивною, вродженою ознакою мимовільної уваги. Цей період відрізняється низьким ступенем зосередженості, кінець першого року життя дитини характеризується проявами орієнтовно-дослідницької діяльності, що є найважливішою передумовою формування у майбутньому довільної уваги, період другого року життя – це період початкового формування та становлення довільної уваги дитини. При візуальній і вербальній підтримці дорослого дитина може направляти свій погляд на конкретний, названий дорослим предмет, третій рік життя – період формування довільної уваги, дитина може переважно концентрувати увагу на одному, окремо взятому об'єкті, розподілити увагу між кількома об'єктами дитина поки що може, четвертий і п'ятий рік життя характеризується здатністю дитини спрямовувати та концентрувати свою увагу за вербальною чи невербальною інструкцією дорослого, шостий рік життя пов'язаний із формуванням першої повноцінної елементарної форми довільної уваги за допомогою самостійної інструкції (самоінструкції). Найбільш стійкі форми уваги проявляються у дітей у процесі різноманітних дій, активної діяльності, маніпуляцій із посібниками та предметами, ігрової діяльності, у віці семи років у дітей відбувається активний розвиток і вдосконалення вольової уваги, яке зазнає таких значних змін:

- з'являються окремі елементи післядовільної уваги;
 - відбувається розширення масштабів та обсягів уваги; увага дитини стає опосередкованою;
 - підвищується стійкість дитячої уваги;
 - під впливом розвитку пізнавальних інтересів, активного мовленнєвого розвитку відбувається розвиток довільної уваги;
 - у дітей збільшується рівень стійкості, обсягу та концентрації уваги.

На думку більшості дослідників, кожна гра протікає у двох основних планах – реальному та рольовому. Це пов'язано з тим, що у ході ігрового взаємодії

відбувається формування дорослої моделі поведінки, що супроводжується як грою уяви і заміною реальних дій уявними, а й провокує використання мовних моделей дорослого, які характеризуються саме високої пов'язаністю промови

Гра також допомагає долати ефекти дитячого егоїзму. У міру дорослішання та розширення можливостей для експериментальної гри діти починають розпізнавати почуття інших людей та вчаться позитивно реагувати на них. Вони розвивають емпатію та вчаться співпрацювати, брати на себе відповідальність та ділити відповідальність. Експериментально доведено, що діти, які регулярно беруть участь у іграх, здатні краще виявляти емпатію, тому що вони успішно експериментували з емоціями та якийсь час намагалися бути «кимось іншим». Цей ефект проявляється, у тому числі, і у розвитку зв'язного мовлення, оскільки вираження емпатії, вибудовування системи взаємодії та співробітництва вимагає від дитини використання певних мовних моделей та конструкцій.

У ситуації спільної гри діти повинні узгодити тему та обговорювати ролі та правила, використовуючи, у тому числі зв'язне мовлення. Все це потребує співпраці та розуміння інших. Усвідомлення того, що думки, думки та почуття іншої людини можуть відрізнитись від наших власних, і що різні люди здатні приймати різні точки зору, тісно пов'язана з досвідом участі в іграх. Гра приносить величезну користь дітям у розвитку їхньої самооцінки та самосвідомості. Почуття свободи впливає з усвідомлення того, що людина може бути будь-ким, просто примірявши на себе цю роль, дуже подобається дітям. Гра – це безпечний та надійний спосіб експериментувати та перевіряти кордони, а також зміцнювати довіру. Гра дозволяє дітям відчувати і висловлювати як позитивні, і негативні почуття, і навіть висловлювати їх словесно, активно використовуючи зв'язне мовлення. Вони дізнаються, як модулювати ефект цих емоцій, як справлятися з ними позитивно, як контролювати свої імпульси, вчаться хорошим манерам і позитивному поведінці, способу вираження почуттів та емоцій під час гри, а деяких випадках і як зменшувати агресію.

На думку більшості дослідників, кожна гра протікає у двох основних планах – реальному та рольовому. Це пов'язано з тим, що у ході ігрового взаємодії відбувається формування дорослої моделі поведінки, що супроводжується як грою уяви і заміною реальних дій уявними, а й провокує використання мовних моделей дорослого, які характеризуються саме високої пов'язаністю промови.

Гра також допомагає долати ефекти дитячого егоїзму. У міру дорослішання та розширення можливостей для експериментальної гри діти починають розпізнавати почуття інших людей та вчаться позитивно реагувати на них. Вони розвивають емпатію та вчаться співпрацювати, брати на себе відповідальність та ділити відповідальність. Експериментально доведено, що діти, які регулярно беруть участь у іграх, здатні краще виявляти емпатію, тому що вони успішно експериментували з емоціями та якийсь час намагалися бути «кимось іншим». Цей ефект проявляється, у тому числі, і у розвитку зв'язного мовлення, оскільки вираження емпатії, вибудовування системи взаємодії та співробітництва вимагає від дитини використання певних мовних моделей та конструкцій.

У ситуації спільної гри діти повинні узгодити тему та обговорювати ролі та правила, використовуючи, у тому числі зв'язне мовлення. Все це потребує співпраці та розуміння інших. Усвідомлення того, що думки, думки та почуття іншої людини можуть відрізнятись від наших власних, і що різні люди здатні приймати різні точки зору, тісно пов'язана з досвідом участі в іграх. Гра приносить величезну користь дітям у розвитку їхньої самооцінки та самосвідомості. Почуття свободи впливає з усвідомлення того, що людина може бути будь-ким, просто примірявши на себе цю роль, дуже подобається дітям. Гра – це безпечний та надійний спосіб експериментувати та перевіряти кордони, а також зміцнювати довіру. Гра дозволяє дітям відчувати і висловлювати як позитивні, і негативні почуття, і навіть висловлювати їх словесно, активно використовуючи зв'язне мовлення. Вони дізнаються, як модулювати ефект цих емоцій, як справлятися з ними позитивно, як контролювати свої імпульси, вчаться хорошим манерам і позитивному поведінці, способу вираження почуттів та емоцій під час гри, а деяких випадках і як зменшувати агресію.

Одним із принципів організації та проведення ігор є принцип ускладнення. Гра в процесі інтеграції в освітній процес у роботі дітьми дошкільного віку йде шляхом поступово ускладнення. При чому ускладнюються як ігрові, так і завдання щодо розвитку уваги.

Існують ключові моделі ігрової взаємодії як між дитиною та дорослою, так і між дітьми, а також умови, які роблять таку взаємодію більш ефективною. У віці трьох-чотирьох років діти вже цікавляться багатьма речами, вони уважно слухають дорослих, тривалий час спостерігають і можуть ставити собі певні завдання, намагаються їх виконати. Діти захоплюються грою і повністю занурюються в це заняття. Їх увага цілком може бути концентрованою, але є малостійкою. Наприклад, дитина зосереджено слухає казку, очі її широко розкриті, іноді навіть від хвилювання відкритий рот, але в кімнату вбігають діти і увага дитини відволікається від казки. Він про неї забуває.

Нестійкістю дитячої уваги вміло користуються досвідчені вихователі. Вони вчасно відволікають дитину від того, чим їй не можна займатися, переключають її увагу на інші предмети. При дослідженні трирічна дитина відволіклася в середньому три рази за десять хвилин, чотири-п'ятирічна - менше двох разів, а шестирічний дошкільник відволікся все один раз.

З початком старшого дошкільного віку діти набувають здатності утримувати власну увагу на діях, які для них є інтелектуально значущими. Прикладом таких дій можуть бути ігри-головоломки і т.п. 3-4-річні діти можуть свідомо та цілеспрямовано приділяти увагу запропонованій діяльності, водночас їхня увага носить нестійкий характер. У 4-4,5 роки дитина має сформовану здатність підкоряти всі свої дії, зосереджувати увагу на тій діяльності, яку йому доручає дорослий. До шести-семи років увага дитини являє собою цілісний процес, що сформувався. Але увага дошкільника поки що не досягає рівня уваги підлітка.

Було проведено спеціальні спостереження, у яких встановили, що в дітей віком молодшого віку (3-4 року) і під час поставленої дорослим завдання тривалість діяльності становить 17,5 хвилин. За умов сюжетно-рольової гри тривалість діяльності збільшується та становить 22,1 хвилини. Для дошкільнят

5-6 років тривалість діяльності – 62,8 хвилини, в умовах дидактичної гри – 71,7 хвилини.

Дітям дошкільного віку пропонували розглянути нескладну за змістом картинку, у своїй фіксувався час розгляду цієї картинки дитиною. Заміряли інтервал часу між моментом, коли дитина вперше звертала увагу на картинку та моментом, коли вона від неї відволікалася. Діти різного віку загалом витрачали на розгляд картинки різний час. В результаті стало можливим зробити висновок, що стійкість уваги, або зосереджений розгляд зростає від молодшого дошкільного віку до старшого дошкільного віку вдвічі (з 6,8 до 12,3 секунди).

Сюжетно-рольова гра з одного боку, дає можливість діяти дитині згідно з власними намірами, а з іншого підкорятися дитині певним нормам, законам, правилам. У процесі гри діти будують свою довільну поведінку. У дошкільному дитинстві необхідно розвивати в дітей віком вміння грати у рольові гри. Важливо забезпечувати формування почуттів у дитини та стійкість її інтересів. На цій основі формуються у дошкільнят вольові риси характеру і цим довільна увага.

У процесі сюжетно-рольової гри дітям необхідно вирішувати ті чи завдання, на вирішення яких потрібно зосередженість, увагу, вчинення розумових зусиль, вміння осмислювати правила, долати труднощі, пам'ятати послідовність вчинення дій. Вони сприяють розвитку у дошкільнят різних сприйнятів, опущень, засвоєння знання та формування уявлень. Такі ігри дозволяють навчати дітей вибирати найбільш економні та раціональні методи вирішення тих чи інших розумових чи практичних завдань. Саме в цьому полягає їхня розвивальна роль.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ НА РОЗВИТОК УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Організація та методи дослідження

Будь-яке дослідження як теоретичне, так і практико-орієнтоване, визнання валідності його результатів має відповідати цілому комплексу методологічних принципів, найважливішим у тому числі є принцип об'єктивності. Сутнісна складова принципу об'єктивності ґрунтується на таких положеннях:

- повне виключення упередженості, однобічності, суб'єктивізму в оцінці та доборі фактів;

повний, комплексний, багатоаспектний облік всіх факторів, які формують те чи інше явище чи феномен;

адекватність при виборі методів, засобів та підходів при проведенні дослідження, що сприяють отриманню достовірних даних та формулюванню валідних висновків.

Наступним значимим принципом є принцип тієї ж групи, як і описаний вище; мова йде про принцип сутнісного аналізу.

Даний принцип пов'язаний з вивченням структури досліджуваного об'єкта або явища і включає вивчення наступних аспектів:

можливості трансформації та цілеспрямованої зміни об'єкта дослідження;

вивчення в об'єкті дослідження одиничного, специфічного та загального, їх впливу на його внутрішню структуру;

- детальне вивчення, розкриття та фіксування законів функціонування та існування об'єкта дослідження;

характеристика ключових факторів розвитку об'єкта дослідження.

Зазначений принцип формується навколо наступної дослідницької логіки: детальна характеристика та опис об'єкта, пояснення та виявлення ключових

закономірностей, розробка та обґрунтування прогнозу розвитку досліджуваних об'єктів, явищ, процесів.

Необхідне використання і приватних, спеціалізованих методів, які використовуються в психологічних та психолого-педагогічних дослідженнях. Зокрема йдеться про генетичний принцип дослідження. Генетичний принцип дослідження передбачає вивчення об'єкта, що досліджується, або явища за допомогою аналізу факторів і параметрів його виникнення, подальшої трансформації та розвитку, процесу переходу від одного статусу до іншого, від одного рівня до іншого, виявлення найбільш значущих факторів, які впливають на розвиток і якість функціонування об'єкт дослідження.

Тісним чином з описаним вище генетичним методом дослідження пов'язаний принцип єдності історичного та логічного, який базується на вивченні теоретичного аспекту (зв'язків, функцій, структури об'єкта, що вивчається, в контексті його актуального, поточного, сучасного стану), генетичного (історичного аспекту), подальших перспектив його розвитку. Історичний аналіз може бути реалізований тільки в рамках певної наукової концепції, в опорі на об'єктивні, доведені факти про об'єкт, що вивчається, тільки в цьому випадку він буде валідний; а теоретичний аналіз, своєю чергою неможливий, без дослідження історичного, ретроспективного аналізу становлення об'єкта, що вивчається, без розуміння особливостей його походження, генези, становлення.

Ще одним принципом із низки загальнонаукових є принцип концептуальної єдності. При проведенні власних досліджень кожен дослідник повинен вибрати один шлях з двох: він повинен або розробити і обґрунтувати свою дослідницьку концепцію, яка буде у взаємозв'язку з вже існуючими концепціями, або він повинен приєднатися до однієї з концепцій, що вже існують; в іншому випадку отримані результати дослідження не можуть бути визнані валідними.

Принцип концептуальності допускає деяке варіативне трактування, тобто, з його позицій, будь-яке нове, що відрізняється від загальноприйнятих концепцій, може бути сумнівним, проте, у разі доведеності та обґрунтованості результатів дослідження, нова концепція може міцно закріпитися в науковому дискурсі. Саме

ця характеристика значною мірою відрізняє принцип концептуальності від упередженості. Положення, які були прийняті в дослідженні як вихідні, можуть піддаватися коригуванню, переглядатися, у разі потреби та обґрунтованості, модернізуватися, трансформуватися, замінюватися.

Соціально-педагогічний процес є комплексним, багатовимірним та багатоаспектним феноменом, що вимагає використання методу системного вивчення при проведенні досліджень та досліджень.

В основі системного підходу лежить положення про те, що специфіка, особливості кожної окремо взятої системи формується не лише за рахунок характеристики та наповнення її елементів та частин, але й за рахунок унікальних, специфічних взаємозв'язків, які формуються між ними та здійснюють процес їх взаємозв'язку. Саме тому для дослідника актуалізується завдання вивчення механізму, особливостей, характеру, специфіки зазначених відносин і зв'язків. У контексті соціально-педагогічних досліджень системний підхід знаходить своє відображення у дослідженні соціуму, соціальної групи чи людини, всередині певної спільноти.

Ще одним принципом методології наукового дослідження у психолого-педагогічних та психологічних дослідженнях є діяльнісний підхід. В рамках діяльнісного підходу відбувається дослідження особливостей взаємодії людини та соціуму, навколишнього довкілля в контексті вирішення певних ключових завдань особистісного становлення та розвитку.

Проведене дослідження вибудовувалося з дотриманням такого принципу, як принцип етапності і включало такі укрупнені етапи: пошуково-підготовчий, дослідно-експериментальний і заключний етапи.

У рамках пошуково-підготовчого етапу проводилася робота з дослідження ступеня вивченості проблеми у теоретичних та методичних психолого-педагогічних дослідженнях. Вирішувався комплекс методологічних завдань: виявлялася, формулювалася та конкретизувалася актуальність теми дослідження, проводилася постановка мети та дослідницьких завдань, визначалися найбільш ефективні методи дослідження, здійснювався відбір методик діагностики для

дослідження рівня розвитку уваги (у тому числі довільного) у дітей старшого дошкільного віку (відбір методик проводився з урахуванням вікових та особистісних особливостей досліджуваного контингенту).

На дослідно-експериментальному етапі відбувалася реалізація констатуючого експерименту, який включав проведення відібраних методик діагностики, обробку та аналізу отриманих результатів, які враховувалися при реалізації формуючого експерименту.

Формуючий експеримент включав апробування системи роботи з розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

На заключному етапі дослідження відбувалася аналітична робота – підбивалися підсумки проведеної дослідницької роботи, формулювалися ключові висновки, перевірялася валідність отриманих висновків. Також на цьому етапі розроблялися та формулювалися практичні рекомендації щодо результатів проведеного дослідження.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь діти 6-7 років, які є вихованцями ДНЗ №319 «Ромашка», ДНЗ №348, ДНЗ №195

Загалом атмосфера у групах доброзичлива, позитивна. Емоційний тон дітей залежить від соціальної та комунікативної ситуації. Вони здатні приховувати справжні емоційні відчуття провини та переживання і демонструвати ті, які бажані з ситуації (прикидатися, хитрувати, демонструвати хибні емоційні стану). Епізодично виявляють агресивні почуття. Діти схильні впливати один на одного, як негативний, так і позитивний.

У спілкуванні між собою переважно доброзичливі. Спілкування між дітьми носить продуктивний та змістовний характер. Цьому сприяє дозрівання здатності до взаємодії та співробітництва у спільній грі.

У спілкуванні та взаємодії з дорослими діти привітні. Більшість дітей відкрито ставляться до дорослих і адекватно реагують на зауваження, чекають на дорослу допомогу та підтримку.

Діти у групі добрі, ввічливі, слухняні та уважні. Хлопці намагаються дотримуватись правил поведінки, у громадських місцях, на природі, у спілкуванні з однолітками та дорослими.

У дітей сформовані початкові трудові вміння та навички: можуть самостійно користуватися туалетним приладдям, вмиватися, мити руки, самостійно одягатися, роздягатися, взуватись, користуватися столовими приладами. Діти беруть участь у наведенні порядку у групі, допомагають прибирати іграшки на місце і намагаються доглядати живий куточок.

Діти отримують позитивні емоції, у них з'являється впевненість у собі, потяг до співпраці та спільної діяльності.

У дослідженні я використовувала такі методи:

1. Теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, цілепокладання, моделювання;

Аналіз - логічний прийом поділу цілого на окремі елементи та вивчення кожного з них окремо у взаємозв'язку з ним.

Синтез – об'єднання результатів на формування (проектування) цілого.

Цілепокладання - це практичне осмислення своєї діяльності, постановка цілей та їх досягнення.

Моделювання - це спосіб вивчення об'єктів пізнання з їхньої моделі. Модель – це певний матеріальний чи уявний об'єкт чи явище, що є спрощеною версією моделюваного явища й у достатньою мірою повторює властивості, суттєві з метою конкретного моделювання.

2. Емпіричні методи: констатуючий та формуючий, експеримент, тестування, проєктивні методи.

Експеримент - дослідження будь-яких явищ шляхом активного впливу на них за допомогою створення нових умов, що відповідають цілям дослідження, або через зміну перебігу процесу в потрібному напрямку. Експеримент – сторона суспільно-історичної практики людства і тому є джерелом пізнання та критерієм істинності гіпотез та теорій».

Для виявлення особливостей уваги були використані такі діагностичні методики:

- «Кола»:

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Запам'ятай і розстав крапки» (модифікована методика Керна Йерасека):

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»):

Мета: діагностика продуктивності та стійкості уваги.

- «Переплутані (переплетені) лінії» .

Мета: вивчення концентрації та стійкості уваги.

- Методика «Простав значки» .

Мета: оцінка переключення уваги.

- Математико-статистичні методи дослідження

Для аналізу даних використовувався U-критерій Манна-Уїтні.

U-критерій Манна-Уїтні – статистичний критерій, що використовується для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем будь-якої ознаки, яка вимірюється кількісно. Цей метод визначає, чи мала зона перехрещування значень між двома рядами (ранжованим рядом значень параметра в першій вибірці і таким же в другій вибірці). Чим менше значення критерію, тим швидше, що різницю між значеннями параметра у вибірках достовірні.

Для застосування U-критерію Манна-Уїтні потрібно:

1. Скласти єдиний ранжований ряд обох зіставних вибірок, розставивши їх елементи за рівнем наростання ознаки і приписавши меншому значенню менший ранг. Загальна кількість рангів вийде: $N = n_1 + n_2$, де n_1 – кількість одиниць у першій вибірці, а n_2 – у другій.

2. Розділити єдиний ранжований ряд на два, що складаються відповідно до одиниць першої та другої вибірок. Підрахувати окремо суму рангів, що припали частку елементів першої вибірки, і окремо - частку елементів другої вибірки. Визначити велику із двох рангових сум (T_x), що відповідає вибірці з n_x одиниць.

Визначити значення U-критерію Манна-Уїтні за формулою:

За таблицею визначаємо критичні значення критерію даних n_1 і n_2 . Якщо отримане значення U менше табличного або дорівнює йому для обраного рівня статистичної значущості, то визнається наявність суттєвої різниці між рівнем ознаки в аналізованих вибірках. Достовірність відмінностей тим вища, що менше значення U .

2.2. Результати емпіричного дослідження

У ході дослідження за методикою «Простав значки» були отримані наступні результати (таблиця 2.1.) :

Таблиця 2.1.

Результати дослідження за методикою «Простав значки»

Групи	Рівні			
	Середній	Високий	Низький	Нижче середнього
Контрольна група				
Експериментальна група				

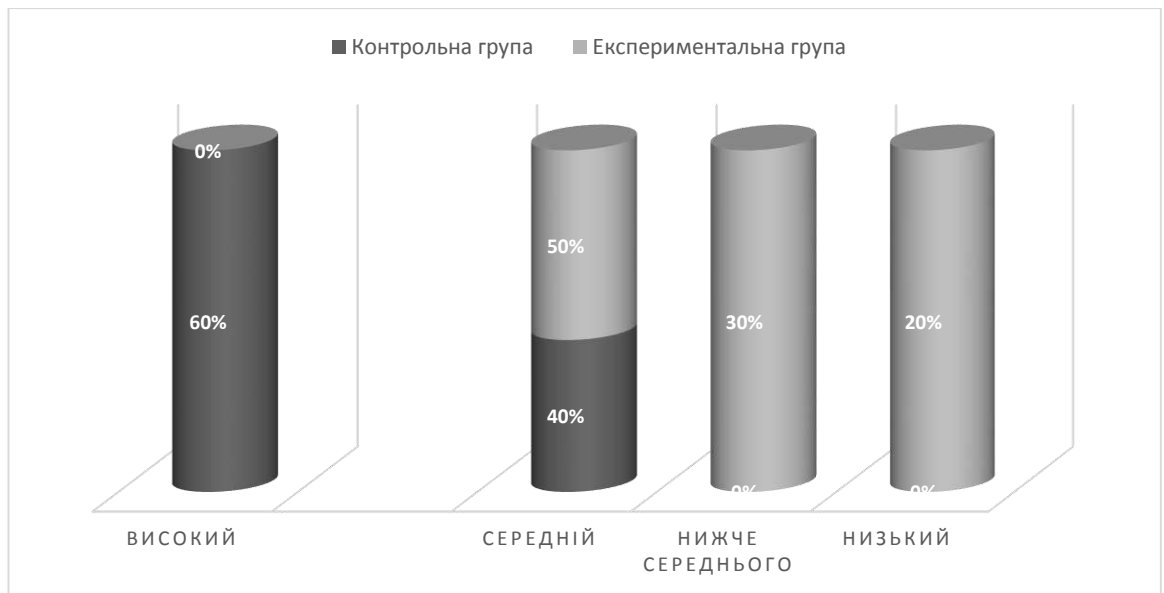

Рисунок 2.1. Результати дослідження за методикою «Простав значки»

Як видно на рисунку 2.1., високий рівень виконання завдань виявлено у 60% дітей із контрольної групи. У 40 і 50% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 30% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно. При низькому рівні уваги респонденту важко сконцентруватися на завданні, при цьому не відволікаючись на сторонні перешкоди. Також низька переключення створює труднощі при зміні одного виду діяльності на інший, а при поганому розподілі уваги дитина не може ефективно і безпомилково виконувати одночасно кілька різних завдань.

Результати дослідження за методикою "Переплутані (переплетені) лінії" , були отримані такі результати (таблиця 2.2.):

Таблиця 2.2.

Результати дослідження за методикою «Переплутані (переплетені) лінії»

Групи	Рівні			
	Середній	Високий	Низький	Нижче середнього
Контрольна група	65%	35%		
Експериментальна група	40%		40%	20%

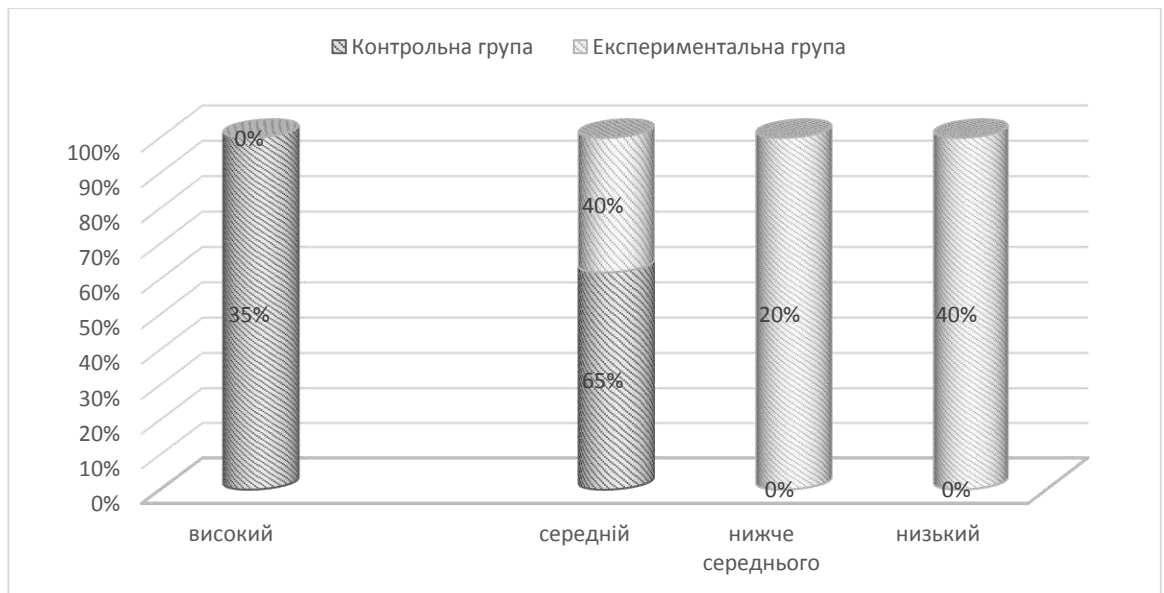

Рисунок 2.2. Результати дослідження за методикою "Переплутані (переплетені) лінії"

Як видно на рисунку 2.2, високий рівень виконання завдань виявлено у 35% дітей із контрольної групи. У 65 і 40% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги.

На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 40% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно.

Результати дослідження за методикою «Знайди та викресли» (модифікована методика «Корректура проба»), були отримані такі результати (таблиця 2.3):

Таблиця 2.3.

Результати дослідження за методикою «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»)

Групи	Рівні			
	Середній	Високий	Низький	Нижче середнього
Контрольна група	55%	45%		
Експериментальна група	40%		55%	15%

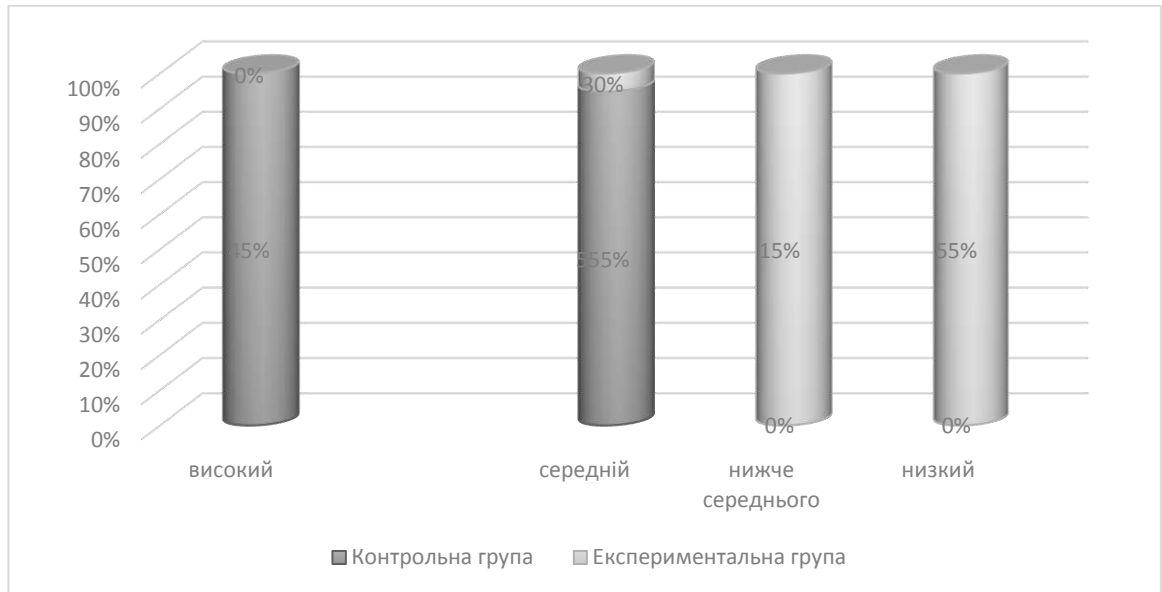

Рисунок 2.3. Результати дослідження за методикою «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»)

Як видно на малюнку 2.3, високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55 і 30% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги.

На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 15% та 55% дітей з експериментальної групи відповідно.

Результати дослідження за методикою «Запам'ятай та розстав точки» були отримані наступні результати (таблиця 3.3.):

Таблиця 2.4

Результати дослідження за методикою «Запам'ятай та розстав точки»

Групи	Рівні			
	Середній	Високий	Низький	Нижче середнього
Контрольна група	25%	75%		
Експериментальна група	20%		75%	5%

Рисунок 2.4. Результати дослідження за методикою «Запам'ятай та розстав точки»

Як видно на рисунку 2.4, високий рівень виконання завдань виявлено у 73% дітей із контрольної групи. У 25% і 20% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги.

На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 75% та 5% дітей з експериментальної групи відповідно.

Результати дослідження за методикою «Кола» були отримані наступні результати (таблиця 2.5):

Таблиця 2.5.

Результати дослідження за методикою «Круги»

Групи	Рівні			
	Середній	Високий	Низький	Нижче середнього
Контрольна група	25%	75%		
Експериментальна група	20%		75%	5%

Рисунок 2.5. Результати дослідження по методиці «Кола»

Як видно на рисунку 2.5., високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55% та 70% піддослідних з контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні виявилось 30% дітей із експериментальної групи. Загальний рівень розвитку уваги у контрольній та експериментальній групі представлений на малюнку 2.6.

Рисунок 2.6. Загальний рівень розвитку уваги у контрольній та експериментальній

Результати порівняльного аналізу значень показників рівня розвитку уваги у хлопчиків та дівчаток віком 6-7 років представлені на малюнку 2.7.

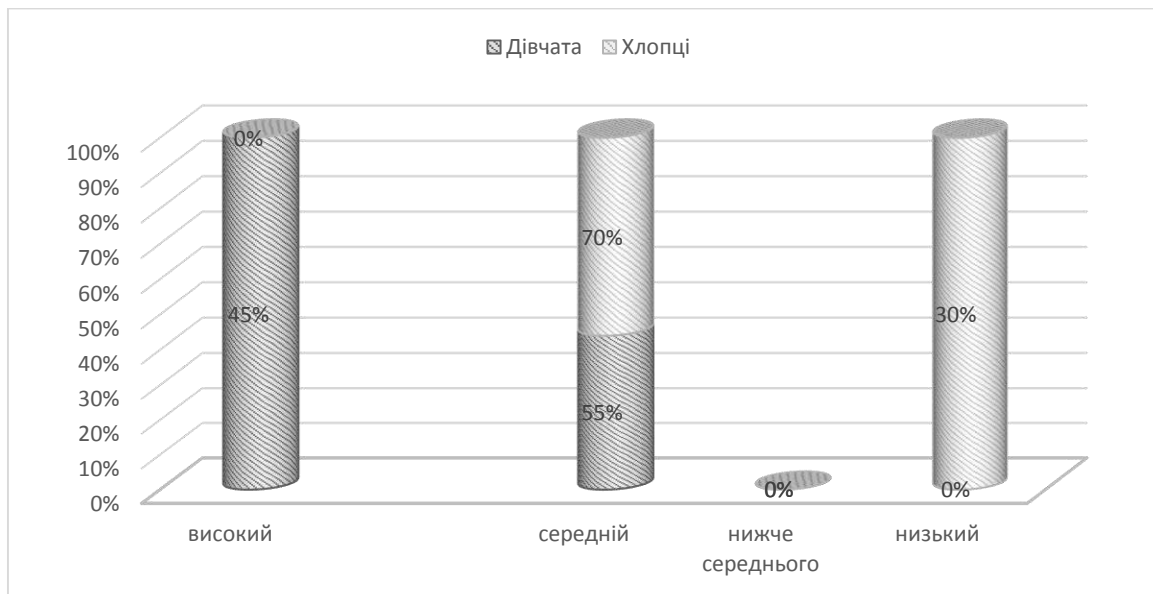

Рисунок 2.7. Результати порівняльного аналізу значень показників рівня розвитку уваги у хлопчиків та дівчаток

Як видно на малюнку 2.6., високий рівень виконання завдань виявлено у 56% дітей із контрольної групи. У 43% і 66% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. 4% і 40% піддослідних опинилися на рівнях нижче за середній і низький рівень розвитку уваги відповідно.

Висновок по розділу 2.

Будь-яке дослідження як теоретичне, так і практико-орієнтоване, визнання валідності його результатів має відповідати цілому комплексу методологічних принципів, найважливішим у тому числі є принцип об'єктивності. Сутнісна складова принципу об'єктивності ґрунтується на таких положеннях:

- повне виключення упередженості, однобічності, суб'єктивізму в оцінці та доборі фактів;

повний, комплексний, багатоаспектний облік всіх факторів, які формують те чи інше явище чи феномен;

адекватність при виборі методів, засобів та підходів при проведенні дослідження, що сприяють отриманню достовірних даних та формулюванню валідних висновків.

Наступним значимим принципом є принцип тієї ж групи, як і описаний вище; мова йде про принцип сутнісного аналізу.

Даний принцип пов'язаний з вивченням структури досліджуваного об'єкта або явища і включає вивчення наступних аспектів:

можливості трансформації та цілеспрямованої зміни об'єкта дослідження;

вивчення в об'єкті дослідження одиничного, специфічного та загального, їх впливу на його внутрішню структуру;

- детальне вивчення, розкриття та фіксування законів функціонування та існування об'єкта дослідження;

характеристика ключових факторів розвитку об'єкта дослідження.

Зазначений принцип формується навколо наступної дослідницької логіки: детальна характеристика та опис об'єкта, пояснення та виявлення ключових закономірностей, розробка та обґрунтування прогнозу розвитку досліджуваних об'єктів, явищ, процесів.

Необхідне використання і приватних, спеціалізованих методів, які використовуються в психологічних та психолого-педагогічних досліджень. Зокрема йдеться про генетичний принцип дослідження. Генетичний принцип

дослідження передбачає вивчення об'єкта, що досліджується, або явища за допомогою аналізу факторів і параметрів його виникнення, подальшої трансформації та розвитку, процесу переходу від одного статусу до іншого, від одного рівня до іншого, виявлення найбільш значущих факторів, які впливають на розвиток і якість функціонування об'єкт дослідження.

Тісним чином з описаним вище генетичним методом дослідження пов'язаний принцип єдності історичного та логічного, який базується на вивченні теоретичного аспекту (зв'язків, функцій, структури об'єкта, що вивчається, в контексті його актуального, поточного, сучасного стану), генетичного (історичного аспекту), подальших перспектив його розвитку. Історичний аналіз може бути реалізований тільки в рамках певної наукової концепції, в опорі на об'єктивні, доведені факти про об'єкт, що вивчається, тільки в цьому випадку він буде валідний; а теоретичний аналіз, своєю чергою неможливий, без дослідження історичного, ретроспективного аналізу становлення об'єкта, що вивчається, без розуміння особливостей його походження, генези, становлення.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь діти 6-7 років, які є вихованцями ДНЗ №319 «Ромашка», ДНЗ №348, ДНЗ №195

Для виявлення особливостей уваги були використані такі діагностичні методики:

- «Кола»:

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Запам'ятай і розстав крапки» (модифікована методика Керна Йерасека):

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба»):

Мета: діагностика продуктивності та стійкості уваги.

- «Переплутані (переплетені) лінії» .

Мета: вивчення концентрації та стійкості уваги.

- Методика «Простав значки» .

Мета: оцінка переключення уваги.

- Математико-статистичні методи дослідження

Для аналізу даних використовувався U-критерій Манна-Уїтні.

U-критерій Манна-Уїтні – статистичний критерій, що використовується для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем будь-якої ознаки, яка вимірюється кількісно. Цей метод визначає, чи мала зона перехрещування значень між двома рядами (ранжованим рядом значень параметра в першій вибірці і таким же в другій вибірці). Чим менше значення критерію, тим швидше, що різницю між значеннями параметра у вибірках достовірні.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 60% дітей із контрольної групи. У 40 і 50% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 30% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно. При низькому рівні уваги респонденту важко сконцентруватися на завданні, при цьому не відволікаючись на сторонні перешкоди. Також низька переключення створює труднощі при зміні одного виду діяльності на інший, а при поганому розподілі уваги дитина не може ефективно і безпомилково виконувати одночасно кілька різних завдань.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 35% дітей із контрольної групи. У 65 і 40% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 40% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55 і 30% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 15% та 55% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 73% дітей із контрольної групи. У 25% і 20% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги.

На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 75% та 5% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55% та 70% піддослідних з контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні виявилось 30% дітей із експериментальної групи.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 56% дітей із контрольної групи. У 43% і 66% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. 4% і 40% піддослідних опинилися на рівнях нижче за середній і низький рівень розвитку уваги відповідно.

РОЗДІЛ 3 ПРОГРАМА СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ ЩОДО РОЗВИТКУ УВАГИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Основні складові програми сюжетно-рольової гри, щодо розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку

Сюжетно-рольова гра "Виставка птахів"

Мета гри - вчити здійснювати ігрові дії за мовною інструкцією вихователя та діяти згідно з інструкцією; розвиток екологічної свідомості дошкільнят та формування усвідомлено правильного ставлення до представників тваринного світу через гру.

Завдання, що реалізуються в грі для досягнення мети

Освітня:

– продовжувати поглиблювати знання дітей про птахів: види птахів (тропічні, домашні, лісові та ін.) довкілля, звички, їх користь, зовнішній вигляд; виставки», « Заводчик»;

– збагачувати враження дітей про професії (фотограф, касир, ветеринар, прибиральник);

– стимулювати творчу активність дітей у грі;

– формувати вміння розвивати сюжет гри;

– розвивати мовлення дітей, закріплювати звуковимову.

– розширювати словниковий запас, удосконалювати навички мовного спілкування.

– удосконалювати діалогічну форму мови. Тренувати пам'ять, увагу.

Виховна:

– формувати дружні, добрі взаємини дітей у процесі гри;

– виховувати дбайливе ставлення до птахів.

Устаткування для гри

1. Виставковий зал (аудіозапис зі звуками (співом) різних птахів, маски птахів (Полярна сова, павич, папуга «Ара»), папуга «Какаду», курка, гусак, сокіл, голуб, орел, колібрі, чайка, індик, ін.), костюм робітника для догляду за птахами (сірий халат, рукавички), клітини для птахів, вказівка для екскурсовода, дитячий фотоапарат, таблички та підписи для позначення видів птахів.

2. Каса (каса, гроші, квитки).

3. Зоомагазин (костюм продавця (фартух), корм, миски для корму, прикраси, клітини).

4. Ветеринарний кабінет (костюм ветеринара (білий халат та шапочка), вітаміни, ліки, шприц, довідки).

Педагогічна актуальність

В даний час продовжує інтенсивно розвиватися методика екологічного виховання дошкільнят: створюються програми, удосконалюються методи, розробляються регіональні підходи до змісту та форм роботи з дітьми з урахуванням специфічних природних та соціальних умов великої країни. Творчим пошуком методів роботи з дітьми, які дозволять сформувати у них зачатки екологічної культури, зайняті дослідники та практики. До таких методів можна віднести гру, в якій будуть зайняті і дорослі (мами та тата, бабусі та дідусі, родичі та сусіди), екологічна культура яких також удосконалюватиметься, якщо в дитячих закладах, які відвідують їхні діти, проводиться еколого-педагогічна робота .

Гра приваблює всіх – вона викликає інтерес до змісту, заряджає позитивними емоціями, покращує настрій. Тим більше, гра необхідна в системі дошкільного виховання - адже вона є основою будь-якої діяльності дитини цього періоду життя.

Сюжетно - рольова гра чудовий спосіб розширення кругозору дітей дошкільного віку, діти дізнаються та закріплюють багато нової інформації про птахів. Хлопці навчаться розповідати про представлений вид птахів, його

особливості, ставити питання, познайомляться з роботою працівників виставки, вислуховувати оточуючих та дружелюбно ставитися до однолітків.

Оскільки сюжетно-рольова гра відбиває явища навколишньої дійсності, то поява нових професій з конкретною діяльністю та ситуацій різних взаємодій викликає потребу створення сюжетно-рольової гри з новим сюжетом.

Підготовка до гри

Знайомство дітей із новою для них сюжетно-рольовою грою передбачало проведення великої попередньої роботи.

- підготовка дітей до екскурсії на виставку птахів. Визначення мети екскурсії, об'єкта спостереження. Слід обґрунтувати необхідність відвідування виставки: «Ми підемо на виставку, щоб дізнатися, яких птахів можна там зустріти». Така підготовка налаштовує дітей активне сприйняття;

- екскурсія (добре продумана та організована педагогом);

- аналіз екскурсії. Потрібно дати можливість дітям пережити результат екскурсії – обговорення спостережень;

- розмова по картині, серії сюжетних картинок або опорою на наочний ряд. Розмова проводиться з метою уточнення отриманих уявлень та закріплення знань, набутих під час екскурсії;

- відображення отриманих подань у малюнках. Малювання є ефективним способом відображення уявлень про предмети та явища навколишнього світу на тему майбутньої гри.

- рухлива та (або) дидактична гра з елементами даного сюжету;

- виготовлення ігрової атрибутики та підбір іграшок та предметів – замінників до гри.

Зразковий план розвитку гри

Підготовку до гри вихователь починає з екскурсії на виставку тварин чи птахів. Діти розмовляють з персоналом. У будівлі виставки вихователь показує дітям робочі місця касира, ветеринара, екскурсовода, білетера. Протягом усієї екскурсії педагог прагне створити позитивний відгук у дітях, сформувати емоційну прихильність до тваринного світу.

Після відвідин виставки необхідно провести з дітьми підсумок екскурсії. Приводом для цього може бути розгляд фотографій з виставки. Вихователь ставить дітям питання про те, що вони побачили, почули, підштовхує їх до розпитувань, обговорення. У дитсадку педагог проводить заняття з художньої творчості: виготовлення масок птахів.

Також для підготовки до гри педагог читає дітям твори про різні види птахів: Б. Жидков «Хоробре каченя», Є. Чарушин «Рябченья» і т. п. А також спільно переглядають дитячі пізнавальні енциклопедії, переглядають мультфільми для птахів. Дидактичні ігри: "Птахи в гніздечках", "Хто так співає?", "Звідки Я?" та ін. Рухливі ігри. Після цього педагог закликає дітей допомогти йому у виготовленні атрибутів для гри: табличок для ролі екскурсовода. Під час першої гри роль екскурсовода перебирає вихователь. Він показує дітям не тільки ігрові прийоми, а й ігрові можливості ролі і, що також надзвичайно важливо, допомагає їм налагодити контакт під час гри. Будучи екскурсоводом, педагог розмовляє з екскурсантами, показуючи дітям, як потрібно вести діалог, ігрові взаємодії. Першого дня достатньо ролей екскурсантів та екскурсовода. Наступного дня вихователь може доручити роль екскурсовода дітям групи, але в себе бере участь заводчика. І так поступово запроваджуючи нові ролі, тим самим педагог намагається показати взаємодії між персоналом виставки, показати їх ролі, а також виконання ролі птахів. Вчимо дітей обігравати готові сюжети, розуміти та втілювати у дії ігровий план, бути виразним у ролі. Рольові розмови діти обмінюються логічно зв'язковими за змістом фразами. У результаті всієї підготовки повинна вийти гра із взаємодією всіх дійових осіб сюжетно-рольової гри.

Взаємодія у грі

Екскурсанти Птахи Заводчик Продавець Ветеринар Екскурсовод Білетер
Робочий з догляду за тваринами Екскурсанти X X X X X X Птахи X X X X X X
Заводчик X X X X X X X X X Продавець X X Ветеринар X X X Екскурсовод X X X
Білетер X X за тваринами X X Фотограф X X X

Дії учасників у грі

Ролі Рольові події. Екскурсанти (клієнти) Купують квитки, ходять виставкою. Купують зоотовари, приводять тварин до ветеринара, на огляд та щеплення, фотографують експонати. Птахи Сидять у клітинах, виконуючи роль, наслідуючи звуки. Заводчик займається організацією виставки, зустрічає екскурсантів та знайомить з екскурсоводом. Роздає розпорядження всім підлеглим. Продавець зоотovarів Розкладає товар на вітрині, обслуговує покупця (бере гроші, видає здачу, чек, пропонує товар) Ветеринар Приймає тварин, птахів, оглядає його, дає поради, призначає ліки та процедури, виписує рецепти.

Екскурсовод Веде екскурсію, розповідає про птахів. Білетер Продає квитки, перевіряє їх. Робітник по догляду за тваринами (прибиральник) Слідкує за чистотою у клітинах у птахів, годує їх. Фотограф Знімки відвідувачів з птахами.

Становлення (етапи гри)

Перший етап Підготовчий. Блок 1. Підготовчий етап включає когнітивну підготовку, пов'язану з формуванням системи необхідних знань. Попередня робота (спостереження за птахами на прогулянках, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій, бесіди, відгадування загадок, малювання, екскурсія). Напрямок педагог - діти. Реалізується через розмови з дітьми, читання художньої літератури, екскурсії на виставку, розгляд картин, ілюстрацій. Блок 2. Формування емоційної зацікавленості. Ціль: визначення бажання грати в цю гру. Проводиться розмова про те, що діти знають про різні види птахів.

Другий етап Спільне планування. Ціль: скласти план гри. Разом із дітьми вихователь складає план-схему гри. Педагог записує запропоновані ролі та предмети щодо гри «Виставка птахів». Фіксуються усі імена дітей, які вносили пропозиції. Вносити записи можуть діти. Дошкільнятам пропонується придумати та намалювати емблему гри. Діти обирають місце, де проходитиме гра (місце у групі).

Третій етап Підготовка до гри. Ціль: підготувати обладнання до гри. На цьому етапі діти готують необхідні атрибути для гри. І здійснюється тісна співпраця з батьками. У батьківський куточок міститься інформація про майбутню гру. Вони виготовляють необхідний для гри матеріал самостійно,

разом з дітьми, дарують зайві іграшки. Складається весь запропонований матеріал з перспективою на майбутнє запровадити нові ролі, де знадобилися б запропоновані атрибути.

Четвертий етап Гра. Мета: узгоджувати свої дії з учасниками гри, виховувати вміння самостійно та справедливо вирішувати суперечки, формувати ініціативність, дружелюбність, емпатію. Операційний компонент включає операційну підготовку, спрямовану на вироблення і закріплення системи умінь і дій дітей, пов'язаних з реалізацією свого потенціалу в ігровій діяльності. Вихователь здійснює нагляд за цією діяльністю. Чи достатньо кількість необхідних атрибутів, чи зручно для дій дітей розставлені, чи вдало обрано місце для гри. Як діти справляються зі своїми ролями, чи діють відповідно до сюжету та правил гри. Наскільки повно відображають хлопці знайомі їм явища та факти, що ще потребує уточнення, як проявляється творчість та ініціатива дітей під час створення ігрового образу. Враховує, що за наявності дружніх взаємин та інших позитивних якостей малоактивна дитина з нерозвиненими організаторськими здібностями не завжди вміє налагодити позитивні відносини, необхідні у спільній діяльності. Таку дитину приєднують до активних дітей як помічника, наприклад: помічник кухаря. Тобто підтримує емоційний комфорт дітей у грі.

Аналіз гри. Відзначити найцікавіші моменти, похвалити всіх дітей. Дати дітям можливість висловити, що відчують, коли гра закінчилася. Що вони хочуть сказати своїм товаришам? Як можна зробити так, щоб ця гра продовжилася?

Результати діагностики дітей старшого дошкільного віку після проведення формуючого експерименту

Загальний рівень розвитку уваги після програми, що формує, в експериментальній групі представлений на рисунку 3.1.

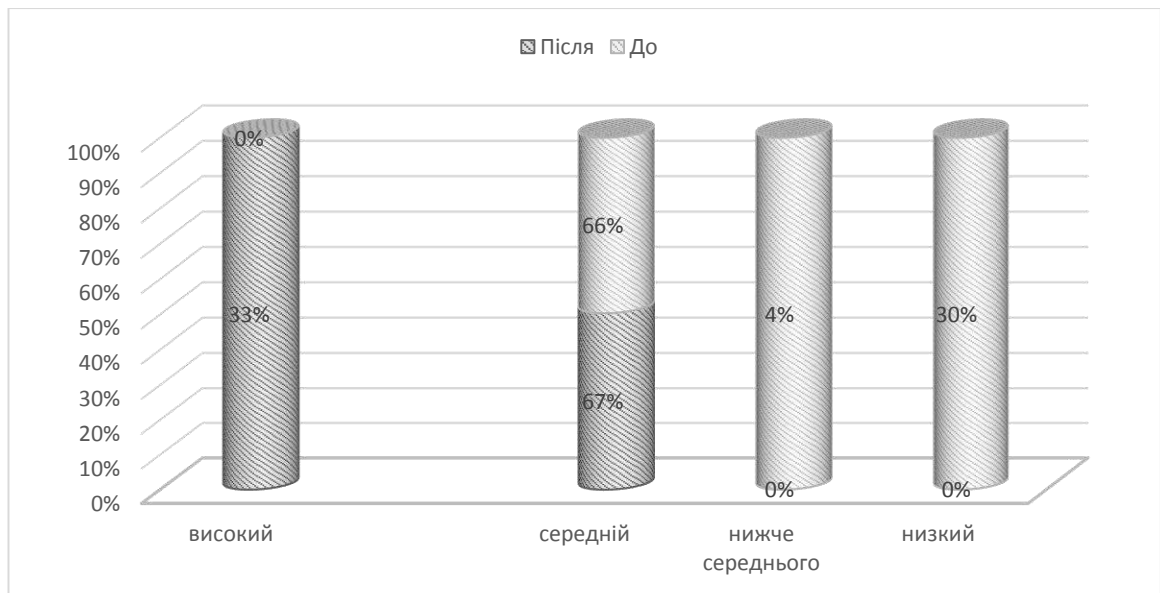

Рисунок 3.1. Загальний рівень розвитку уваги після програми, що формує, в експериментальній групі

Динаміка властивостей уваги під час формування за допомогою сюжетно-рольової гри дала такі результати. Аналіз результатів показує, що обсяг уваги за цією вибіркою вихованців підвищився з низького до середнього рівня, від середнього до високого рівня. Кількість об'єктів, які сприймаються одночасно дітьми, стабільно збільшується.

Дані про зміну концентрації уваги показали, що час виконання завдання та кількість помилок при повторному обстеженні значно зменшилася, отже, концентрація уваги у дітей помітно збільшилася. Якщо обсяг уваги в деяких дітей не змінився, то концентрація уваги змінилася у всіх вихованців, що свідчить про ефективність підібраних ігрових процедур.

Результати діагностики показують, що рівень розвитку довільної уваги в дітей віком підвищився з низького рівня. Поліпшено показники розвитку стійкості, обсягу та розподілу уваги. Отже, можна дійти невтішного висновку: спеціально організована ігрова діяльність впливає розвиток довільної уваги в дітей віком дошкільного віку.

У старшому дошкільному віці за цілеспрямованого педагогічного впливу (зокрема, використання сюжетно-рольових ігор) більш інтенсивно відбуваються такі зміни у процесі розвитку уваги:

розширюється обсяг уваги;

зростає стійкість уваги;

формується довільна увага.

Таким чином, щоб удосконалювати здатність дошкільника до саморегуляції своєї пізнавальної активності, необхідно тренувати його здібності до зосередження свідомості (перемикатися з одного предмета на інший, розвивати стійкість уваги, удосконалювати обсяг уваги).

З вихованцями проводилися розмови у тому, наскільки важливо бути уважним. Діти зрозуміли і зробили висновок, що увага має велике значення у житті людини.

Розвиваючи процес уваги у старших дошкільнят, частково вирішується завдання формування передумов навчальної діяльності, що дозволить під час навчання у шкільництві легше формувати навчальні дії. Навчившись керувати своєю увагою, діти більш усвідомлено ставляться до життя та до навколишнього соціуму.

Як очевидно з представленої таблиці, в експериментальній групі відбулися значні зміни, у бік підвищення рівня сформованості уваги.

Діти підвищилися здатність зберігати зосередженість на об'єкті уваги. Стала стійкішою швидкість виконання завдання, немає різкого зниження після 2, швидкість падає досить плавно.

Характерний високий обсяг та концентрації уваги; в динаміці працездатності відзначається коливання уваги, знижена стомлюваність та зберігається продуктивність діяльності. Обсяг, продуктивність уваги відповідає нормі для дітей 6-7 років.

Зберігається концентрація уваги – 10 помилок та менше. Зберігається перемикання та розподіл уваги. Зберігається стійкість уваги: точність та

продуктивність, досить сформована здатність утримувати високий рівень уваги протягом виконання коректурної проби.

У 67% та 33% дітей експериментальної групи виявлено середній та високий рівень розвитку уваги відповідно.

Таким чином, відбулися зміни у формуванні уваги у дітей експериментальної групи.

Таким чином, існують значні відмінності у показниках рівня розвитку уваги при первинній та контрольній діагностиках (темп>ткр.)

Дані контрольної діагностики експериментальної групи доводять ефективність програми сюжетно-рольової ігри.

Проведемо оцінку значущості відмінностей між вибірками

В результаті ранжування результатів за кожною використаною нами методикою було вираховано такі рангові суми:

Таблиця 3.1.

Розрахунок рангової суми (Тх), що відповідає вибірці

Методики	Рангова сума (Тх), відповідає вибірці с пх одиниць = 30-30	
	Експериментальна група	Контрольна група
«Кола»		
«Запам'ятай та розстав крапки»		
«Знайди та викресли»		
«Переплутані лінії»		
Методика «Простав значки»		

Критичним значенням для вибірок є $U_{cr} = 163$ і воно має бути більшим за емпіричне значення. Згідно з формулою, знаходимо емпіричне значення U -критерію для результатів за кожною методикою:

Таблиця 3.2.

Розрахунок емпіричного значення U-критерію для результатів за кожною методикою

Методики	Емпіричне значення U-критерія (U_{emp})	Порівняння
«Кола»	$U_{emp} = n1n2 + nx(nx + 1) / 2 -$ $T_x = 30 \cdot 30 + 30 \cdot (30+1) / 2 -$	$U_{emp} > U_{cr}$ Відмінності між значеннями в Групах не достовірні
«Запам'ятай та розстав крапки»	$U_{emp} = n1n2 + nx(nx + 1) / 2 -$ $T_x = 30 \cdot 30 + 30 \cdot (30+1) / 2 -$ $478 = 610 - 478 = 132$	$U_{emp} < U_{cr}$ Відмінності між значеннями в Групах достовірні
«Знайди та викресли»	$U_{emp} = n1n2 + nx(nx + 1) / 2 -$ $T_x = 30 \cdot 30 + 30 \cdot (30+1) / 2 -$	$U_{emp} < U_{cr}$ Відмінності між значеннями в Групах достовірні
«Переплутані лінії»	$U_{emp} = n1n2 + nx(nx + 1) / 2 -$ $T_x = 30 \cdot 30 + 30 \cdot (30+1) / 2 -$ 4 7 1	$U_{emp} < U_{cr}$ Відмінності між значеннями в Групах достовірні
Методика «Простав значки»	$U_{emp} = n1n2 + nx(nx + 1) / 2 -$ $T_x = 30 \cdot 30 + 30 \cdot (30+1) / 2 -$	$U_{emp} < U_{cr}$ Відмінності між значеннями в Групах достовірні

Порівнюючи U_{emp} та U_{cr} побачимо, що за методикою «Переплутані (переплетені) лінії» отримане значення U_{emp} менше табличного U_{cr} , а значить - відмінності між значеннями параметра у вибірках є достовірними. Таким чином, визнається наявність суттєвої різниці між рівнем ознаки у групі.

При порівнянні результатів діагностики властивостей уваги у випробуваних контрольної та експериментальної груп після проведення занять, що розвиваються, були виявлені значні відмінності тільки за показником стійкості уваги. Діти, які у експериментальну групу, значення цього показника значно вище, ніж в їх однолітків з контрольної групи. За іншими порівнюваним показниками значних відмінностей виявлено були.

Таблиця 3.3.

Порівняння середніх значень показників стійкості, обсягу та концентрації уваги в контрольній та експериментальній групах після проведення розвиваючих занять.

Показник	Середнє значення		Емпіричне значення U-критерія Манна-Уїтні
	Контрольна група	Експериментальна група	
1. Стійкість уваги			
2. Обсяг уваги			
3. Концентрація уваги			

Примітка: Укр. = 27 при $p=0,05$

При порівнянні результатів діагностики властивостей уваги у випробуваних контрольної групи на початку та наприкінці формуючого експерименту значних відмінностей виявлено не було.

Таблиця 3.4.

Порівняння середніх значень показників стійкості, обсягу та концентрації уваги у контрольній групі на початку та в кінці експерименту

Показник	Середнє значення		Емпіричне значення Т-критерія Вілкоксона
	на початку експеримента	в кінці експеримента	
1. Стійкість уваги			
2. Обсяг уваги			
3. Концентрація уваги			

Примітка: $T_{кр.} = 10$ при $p=0,05$; $T_{кр.} = 5$ при $p = 0,01$.

При порівнянні результатів діагностики властивостей уваги у випробуваних експериментальної групи на початку та наприкінці формуючого експерименту значні відмінності були виявлені за показником стійкості уваги (див. таблицю 3.5). Після проведення занять за даним показником значення стали істотно вищими.

Таблиця 3.5.

Порівняння середніх значень показників стійкості, обсягу та концентрації уваги в експериментальній групі на початку та в кінці експерименту

Показник	Середнє значення		Емпіричне значення Т-критерія Вілкоксона
	на початку експеримента	на початку експеримента	
1. Стійкість уваги			p
2. Обсяг уваги			$<$
3. Концентрація уваги			

Примітка: $T_{кр.} = 10$ при $p = 0,05$; $T_{кр.} = 5$ при $p=0,01$;

Значення показників обсягу та концентрації уваги в експериментальній групі до і після формуючого експерименту істотно не змінилися.

Таким чином, було встановлено, що існують значні відмінності у показниках рівня розвитку пізнавальних здібностей при первинній та контрольній діагностиках ($t_{\text{емп}} > t_{\text{кр.}}$).

Рекомендації, щодо розвитку уваги у дітей дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри

В результаті проведеного дослідження нами було встановлено, що розвиток уваги дітей старшого дошкільного віку протікає у процесі різноманітної діяльності, у тому числі у ході участі у дидактичних іграх. Сюжетно-рольові ігри мають значний освітній потенціал, сприяють формуванню навичок, розвитку основних психічних процесів, зокрема уваги.

Сюжетно-рольові ігри сприяють формуванню навичок виконувати інтелектуальні операції, розвитку пізнавальної активності, завдяки їм відбувається формування успішності майбутнього шкільного навчання. Сюжетно-рольові ігри є надзвичайно привабливими для дітей старшого дошкільного віку не стільки завдяки бажанню дитини вирішити навчальне, сюжетно-рольове завдання, скільки завдяки бажанню перемогти, здобути першість у процесі ігрової активності, ігрової взаємодії.

Для ефективності формування та розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку у рамках проведення дидактичних ігор необхідна реалізація наступних кроків:

проведення паралельної роботи з розвитку мовних навичок у дітей, оскільки процеси мовного розвитку та розвитку уваги тісно пов'язані між собою;

створення атмосфери спокою та зосередження під час проведення ігор із правилами (необхідно уникати різких запахів, звуків, шуму, різких звуків, гучної музики);

створення сприятливої психоемоційної обстановки під час проведення ігрової взаємодії.

У ході проведення повторної діагностики на етапі контрольного експерименту нам удалося встановити, що у процесі проведення сюжетно-рольові ігри з дітьми старшого дошкільного віку рівень розвитку їхньої уваги значно прогресує. Отже, дана робота має мати цілеспрямований і комплексний характер. Сюжетно-рольові гра вже завдяки своїй структурі вимагає від дитини зосередженості та уваги під час виконання навчальної задачі. Тому підготовка сюжетно-рольової гри потребує ретельності та зацікавленості з боку педагога, тільки в цьому випадку буде досягнуто певних цілей – формування у дітей зосередженості, стійкості, цілеспрямованості і, як наслідок уваги.

У ході проведеного дослідження нами виявлено основні причини низького рівня розвитку у дітей старшого дошкільного віку.

До них відносяться:

- несформована емоційно-вольова сфера;
- низька інтелектуальна активність;
- неефективно сформовані вміння та навички навчальної діяльності.

Для вибудовування ефективної системи роботи з розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри необхідно:

використовувати широкий комплекс допоміжних словесних методів (оповідання, бесіда, пояснення);

використовувати наочний візуальний матеріал (іграшки, схеми, таблиці, картки, ілюстрації);

- як практичні методи доцільно використовувати демонстрацію та показ педагогом.

Окремо необхідно звернути увагу на методи візуальної підтримки в процесі проведення сюжетно-рольової гри.

Можна рекомендувати такі способи візуалізації та вербальної підтримки: заучування та пояснення правил сюжетно-рольової гри через заучування віршів, лічилок, потішок, закличок тощо;

використання для наочності різного наочного матеріалу – іграшок, схем, таблиць, ілюстрацій, карток тощо.

Необхідно використовувати різноманітні форми роботи та їх поєднання (індивідуальна, підгрупова, групова). Сам ігровий матеріал повинен мати максимально захоплюючий характер для дітей 5-6 років, гра може бути збагачена різними казковими персонажами, героями художніх творів тощо.

Сама ігрова, освітня діяльність не повинна бути тривалою, тривалість ігор не повинна бути більше 25 хвилин, вона повинна бути побудована на зміні різних видів діяльності (тоді вона стає менш стомлюючою та динамічнішою для дітей). Для більшої її ефективності початок і кінець ігор можна якимось чином ритуалізувати, наприклад, придумати, яким чином діти вітають і прощаються один з одним на початку та наприкінці ігрової взаємодії. Для того щоб діти були мотивовані до участі у грі з правилами, необхідно відштовхуватися від їхніх інтересів, особистісних особливостей, переваг. Для цього можна використовувати іграшки, які стають "помічниками" у грі, різні сюрпризні моменти, включення елементів фізичної активності (наприклад, рухливих ігор).

Ще одним важливим аспектом є «промовляння» правил гри, окремих її моментів, дій самими дітьми. Вимова вголос сприяє концентрації уваги дітей на вчинених ними діях, це своєрідна тренування їхньої довільної уваги, яку вони згодом можуть утримувати на різних предметах, об'єктах, явищах, їх властивостях, елементах, деталях.

Висновки по розділу 3.

Мета гри - вчити здійснювати ігрові дії за мовною інструкцією вихователя та діяти згідно з інструкцією; розвиток екологічної свідомості дошкільнят та формування усвідомлено правильного ставлення до представників тваринного світу через гру.

Завдання, що реалізуються в грі для досягнення мети

Освітня:

- продовжувати поглиблювати знання дітей про птахів: види птахів (тропічні, домашні, лісові та ін.) докільця, звички, їх користь, зовнішній вигляд; - допомогти дітям засвоїти нові професії: «Екскурсовод», «Організатор виставки», «Заводчик»;
- збагачувати враження дітей про професії (фотограф, касир, ветеринар, прибиральник);
- стимулювати творчу активність дітей у грі;
- формувати вміння розвивати сюжет гри;
- розвивати мовлення дітей, закріплювати звуковимову.
- розширювати словниковий запас, удосконалювати навички мовного спілкування.
- удосконалювати діалогічну форму мови. Тренувати пам'ять, увагу.

Виховна:

- формувати дружні, добрі взаємини дітей у процесі гри;
- виховувати дбайливе ставлення до птахів.

Устаткування для гри

1. Виставковий зал (аудіозапис зі звуками (співом) різних птахів, маски птахів (Полярна сова, павич, папуга «Ара»), папуга «Какаду», курка, гусак, сокіл, голуб, орел, колібрі, чайка, індик, ін.), костюм робітника для догляду за птахами (сірий халат, рукавички), клітини для птахів, вказівка для екскурсовода, дитячий фотоапарат, таблички та підписи для позначення видів птахів.

2. Каса (каса, гроші, квитки).

3. Зоомагазин (костюм продавця (фартух), корм, миски для корму, прикраси, клітини).

4. Ветеринарний кабінет (костюм ветеринара (білий халат та шапочка), вітаміни, ліки, шприц, довідки).

Педагогічна актуальність

В даний час продовжує інтенсивно розвиватися методика екологічного виховання дошкільнят: створюються програми, удосконалюються методи, розробляються регіональні підходи до змісту та форм роботи з дітьми з урахуванням специфічних природних та соціальних умов великої країни. Творчим пошуком методів роботи з дітьми, які дозволять сформувати у них зачатки екологічної культури, зайняті дослідники та практики. До таких методів можна віднести гру, в якій будуть зайняті і дорослі (мами та тата, бабусі та дідусі, родичі та сусіди), екологічна культура яких також удосконалюватиметься, якщо в дитячих закладах, які відвідують їхні діти, проводиться еколого-педагогічна робота .

Гра приваблює всіх – вона викликає інтерес до змісту, заряджає позитивними емоціями, покращує настрій. Тим більше, гра необхідна в системі дошкільного виховання - адже вона є основою будь-якої діяльності дитини цього періоду життя.

Сюжетно - рольова гра чудовий спосіб розширення кругозору дітей дошкільного віку, діти дізнаються та закріплюють багато нової інформації про птахів. Хлопці навчаться розповідати про представлений вид птахів, його особливості, ставити питання, познайомляться з роботою працівників виставки, вислуховувати оточуючих та дружелюбно ставитися до однолітків.

Динаміка властивостей уваги під час формування за допомогою сюжетно-рольової гри дала такі результати. Аналіз результатів показує, що обсяг уваги за цією вибіркою вихованців підвищився з низького до середнього рівня, від середнього до високого рівня. Кількість об'єктів, які сприймаються одночасно дітьми, стабільно збільшується.

Дані про зміну концентрації уваги показали, що час виконання завдання та кількість помилок при повторному обстеженні значно зменшилася, отже, концентрація уваги у дітей помітно збільшилася. Якщо обсяг уваги в деяких дітей не змінився, то концентрація уваги змінилася у всіх вихованців, що свідчить про ефективність підібраних ігрових процедур.

Результати діагностики показують, що рівень розвитку довільної уваги в дітей віком підвищився з низького рівня. Поліпшено показники розвитку стійкості, обсягу та розподілу уваги. Отже, можна дійти невтішного висновку: спеціально організована ігрова діяльність впливає розвиток довільної уваги в дітей віком дошкільного віку.

У старшому дошкільному віці за цілеспрямованого педагогічного впливу (зокрема, використання сюжетно-рольових ігор) більш інтенсивно відбуваються такі зміни у процесі розвитку уваги:

розширюється обсяг уваги;

зростає стійкість уваги;

формується довільна увага.

Таким чином, щоб удосконалювати здатність дошкільника до саморегуляції своєї пізнавальної активності, необхідно тренувати його здібності до зосередження свідомості (перемикатися з одного предмета на інший, розвивати стійкість уваги, удосконалювати обсяг уваги).

З вихованцями проводилися розмови у тому, наскільки важливо бути уважним. Діти зрозуміли і зробили висновок, що увага має велике значення у житті людини.

Розвиваючи процес уваги у старших дошкільнят, частково вирішується завдання формування передумов навчальної діяльності, що дозволить під час навчання у шкільництві легше формувати навчальні дії. Навчившись керувати своєю увагою, діти більш усвідомлено ставляться до життя та до навколишнього соціуму.

Як очевидно з представленої таблиці, в експериментальній групі відбулися значні зміни, у бік підвищення рівня сформованості уваги.

Діти підвищилося здатність зберігати зосередженість на об'єкті уваги. Стала стійкішою швидкість виконання завдання, немає різкого зниження після 2, швидкість падає досить плавно.

Характерний високий обсяг та концентрації уваги; в динаміці працездатності відзначається коливання уваги, знижена стомлюваність та зберігається продуктивність діяльності. Обсяг, продуктивність уваги відповідає нормі для дітей 6-7 років.

Зберігається концентрація уваги – 10 помилок та менше. Зберігається перемикання та розподіл уваги. Зберігається стійкість уваги: точність та продуктивність, досить сформована здатність утримувати високий рівень уваги протягом виконання коректурної проби.

У 67% та 33% дітей експериментальної групи виявлено середній та високий рівень розвитку уваги відповідно.

Відбулися зміни у формуванні уваги у дітей експериментальної групи.

Таким чином, існують значні відмінності у показниках рівня розвитку уваги при первинній та контрольній діагностиках (темп>ткр.)

Для ефективності формування та розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку у рамках проведення дидактичних ігор необхідна реалізація наступних кроків:

проведення паралельної роботи з розвитку мовних навичок у дітей, оскільки процеси мовного розвитку та розвитку уваги тісно пов'язані між собою;

створення атмосфери спокою та зосередження під час проведення ігор із правилами (необхідно уникати різких запахів, звуків, шуму, різких звуків, гучної музики);

створення сприятливої психоемоційної обстановки під час проведення ігрової взаємодії.

У ході проведення повторної діагностики на етапі контрольного експерименту нам удалося встановити, що у процесі проведення сюжетно-рольові ігри з дітьми старшого дошкільного віку рівень розвитку їхньої уваги значно прогресує. Отже, дана робота має мати цілеспрямований і комплексний

характер. Сюжетно-рольові гри вже завдяки своїй структурі вимагає від дитини зосередженості та уваги під час виконання навчальної задачі. Тому підготовка сюжетно-рольової гри потребує ретельності та зацікавленості з боку педагога, тільки в цьому випадку буде досягнуто певних цілей – формування у дітей зосередженості, стійкості, цілеспрямованості і, як наслідок уваги.

У ході проведеного дослідження нами виявлено основні причини низького рівня розвитку у дітей старшого дошкільного віку.

До них відносяться:

- несформована емоційно-вольова сфера;
- низька інтелектуальна активність;
- неефективно сформовані вміння та навички навчальної діяльності.

Для вибудовування ефективної системи роботи з розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри необхідно:

використовувати широкий комплекс допоміжних словесних методів (оповідання, бесіда, пояснення);

використовувати наочний візуальний матеріал (іграшки, схеми, таблиці, картки, ілюстрації);

- як практичні методи доцільно використовувати демонстрацію та показ педагогом.

ВИСНОВКИ

Увага - це феномен орієнтовно-дослідницької діяльності. Вона є психічною дією, спрямоване зміст образу, думки чи іншого явища. Увага відіграє істотну роль регуляції інтелектуальної активності. Увага ніде не виступає як самостійний процес, вона відкривається як спрямованість, настроєність і зосередженість будь-якої психічної діяльності на своєму об'єкті, лише як сторона чи властивість цієї діяльності.

Психічний процес уваги немає свого специфічного та окремого продукту. Результатом уваги є покращення будь-якої діяльності, якою процес уваги супроводжує. Психічний процес уваги є психічним станом, який характеризує інтенсивність пізнавальної діяльності і проявляється у її зосередженості щодо вузькому ділянці (предметі, дій, явище).

Вирізняють такі форми прояви процесу уваги:

озумовий чи інтелектуальний;
ерцептивний чи сенсорний;
уховий чи моторний.

Основними функціями процесу уваги є:

елективна функція уваги, яка виявляється у цілеспрямованому організованому відборі інформації, що надходить;

альмування непотрібних та активізація необхідних на даний момент фізіологічних та психічних процесів;

береження та утримання образів конкретного предметного змісту до досягнення поставленої мети;

онтроль та регулювання протікання діяльності;

абезпечення активності, тривалої зосередженості одному й тому самому об'єкті.

Процес уваги пов'язаний зі схильностями та інтересами, покликанням індивіда, від особливостей людини залежать такі властивості та якості особистості, як здатність відзначати в явищах та предметах малопомітні, важливі, суттєві ознаки; спостережливість.

Увагою є зосередженість і спрямованість свідомості на якомусь явищі, предметі чи діяльності. Дуже важливо вивчати довільний процес уваги дітей, здатність дітей до перемикання та концентрації уваги. Довільну увагу має деякі особливості, які у різних людей виявляються по-різному.

Старший дошкільний вік характеризується активним формуванням мотиваційних установок, які допомагають розвитку дитячої пізнавальної активності. Діти перебувають у постійному пошуку нової інформації, її джерела вкрай різноманітні, але найчастіше діти більш сензитивні до інформації, що вони отримують від дорослого. Педагог чи батьки для дитини 6-7 років є не тільки джерелами інформації, а й головними мотиваторами і організаторами процесу її отримання. Отже, процес отримання інформації, пізнавальна активність дітей стає дедалі складнішим і комплексним процесом, дедалі більше схожим на пізнавальні установки дорослої людини.

Період дошкільного віку є важливим етапом, на якому відбувається формування та активний розвиток уваги та її довільності. У дітей починає формуватися система саморегуляції, у них розвиваються навичка усвідомлено концентрувати свою увагу певному об'єкті. Для концентрації та фокусування своєї уваги дитина найчастіше використовує різні допоміжні чинники навколишнього середовища: вказівний жест педагога, його вербальну інструкцію. Це причина формування опосередкованого уваги.

У розвитку видів та властивостей уваги у дітей 5-6 років ключовими факторами впливу є: характер діяльності та активності, яку реалізує дошкільник; від емоційної привабливості, інтересу до навчального матеріалу, важливості цієї теми. Найбільш високі показники уваги діти традиційно демонструють в ігровій діяльності - іграх із правила, дидактичних іграх, сюжетно-рольових іграх.

Процес формування та розвитку уваги як психічного процесу відбувається у період дошкільного віку і включає в себе ряд послідовних і взаємозалежних етапів :

перші півроку життя дитини пов'язані з виникненням орієнтовного рефлексу,

який є об'єктивною, вродженою ознакою мимовільної уваги. Цей період відрізняється низьким ступенем зосередженості, кінець першого року життя дитини характеризується проявами орієнтовно-дослідницької діяльності, що є найважливішою передумовою формування у майбутньому довільної уваги, період другого року життя – це період початкового формування та становлення довільної уваги дитини. При візуальній і вербальній підтримці дорослого дитина може направляти свій погляд на конкретний, названий дорослим предмет, третій рік життя – період формування довільної уваги, дитина може переважно концентрувати увагу на одному, окремо взятому об'єкті, розподілити увагу між кількома об'єктами дитина поки що може, четвертий і п'ятий рік життя характеризується здатністю дитини спрямовувати та концентрувати свою увагу за вербальною чи невербальною інструкцією дорослого, шостий рік життя пов'язаний із формуванням першої повноцінної елементарної форми довільної уваги за допомогою самостійної інструкції (самоінструкції). Найбільш стійкі форми уваги проявляються у дітей у процесі різноманітних дій, активної діяльності, маніпуляцій із посібниками та предметами, ігрової діяльності, у віці семи років у дітей відбувається активний розвиток і вдосконалення вольової уваги, яке зазнає таких значних змін:

з'являються окремі елементи післядовільної уваги;

- відбувається розширення масштабів та обсягів уваги;
- увага дитини стає опосередкованою;

підвищується стійкість дитячої уваги;

- під впливом розвитку пізнавальних інтересів, активного мовленнєвого розвитку відбувається розвиток довільної уваги;
- у дітей збільшується рівень стійкості, обсягу та концентрації уваги.

На думку більшості дослідників, кожна гра протікає у двох основних планах – реальному та рольовому. Це пов'язано з тим, що у ході ігрового взаємодії

відбувається формування дорослої моделі поведінки, що супроводжується як грою уяви і заміною реальних дій уявними, а й провокує використання мовних моделей дорослого, які характеризуються саме високої пов'язаністю промови.

Гра допомагає долати ефекти дитячого егоїзму. У міру дорослішання та розширення можливостей для експериментальної гри діти починають розпізнавати почуття інших людей та вчаться позитивно реагувати на них. Вони розвивають емпатію та вчаться співпрацювати, брати на себе відповідальність та ділити відповідальність. Експериментально доведено, що діти, які регулярно беруть участь у іграх, здатні краще виявляти емпатію, тому що вони успішно експериментували з емоціями та якийсь час намагалися бути «кимось іншим». Цей ефект проявляється, у тому числі, і у розвитку зв'язного мовлення, оскільки вираження емпатії, вибудовування системи взаємодії та співробітництва вимагає від дитини використання певних мовних моделей та конструкцій.

У ситуації спільної гри діти повинні узгодити тему та обговорювати ролі та правила, використовуючи, у тому числі зв'язне мовлення. Все це потребує співпраці та розуміння інших. Усвідомлення того, що думки, думки та почуття іншої людини можуть відрізнятися від наших власних, і що різні люди здатні приймати різні точки зору, тісно пов'язана з досвідом участі в іграх. Гра приносить величезну користь дітям у розвитку їхньої самооцінки та самосвідомості. Почуття свободи впливає з усвідомлення того, що людина може бути будь-ким, просто примірявши на себе цю роль, дуже подобається дітям. Гра – це безпечний та надійний спосіб експериментувати та перевіряти кордони, а також зміцнювати довіру. Гра дозволяє дітям відчувати і висловлювати як позитивні, і негативні почуття, і навіть висловлювати їх словесно, активно використовуючи зв'язне мовлення. Вони дізнаються, як модулювати ефект цих емоцій, як справлятися з ними позитивно, як контролювати свої імпульси, вчаться хорошим манерам і позитивному поведінці, способу вираження почуттів та емоцій під час гри, а деяких випадках і як зменшувати агресію.

Гра також допомагає долати ефекти дитячого егоїзму. У міру дорослішання та розширення можливостей для експериментальної гри діти починають

розпізнавати почуття інших людей та вчаться позитивно реагувати на них. Вони розвивають емпатію та вчаться співпрацювати, брати на себе відповідальність та ділити відповідальність. Експериментально доведено, що діти, які регулярно беруть участь у іграх, здатні краще виявляти емпатію, тому що вони успішно експериментували з емоціями та якийсь час намагалися бути «кимось іншим». Цей ефект проявляється, у тому числі, і у розвитку зв'язного мовлення, оскільки вираження емпатії, вибудовування системи взаємодії та співробітництва вимагає від дитини використання певних мовних моделей та конструкцій.

У ситуації спільної гри діти повинні узгодити тему та обговорювати ролі та правила, використовуючи, у тому числі зв'язне мовлення. Все це потребує співпраці та розуміння інших. Усвідомлення того, що думки, думки та почуття іншої людини можуть відрізнятися від наших власних, і що різні люди здатні приймати різні точки зору, тісно пов'язана з досвідом участі в іграх. Гра приносить величезну користь дітям у розвитку їхньої самооцінки та самосвідомості. Почуття свободи впливає з усвідомлення того, що людина може бути будь-ким, просто примірявши на себе цю роль, дуже подобається дітям. Гра – це безпечний та надійний спосіб експериментувати та перевіряти кордони, а також зміцнювати довіру. Гра дозволяє дітям відчувати і висловлювати як позитивні, і негативні почуття, і навіть висловлювати їх словесно, активно використовуючи зв'язне мовлення. Вони дізнаються, як модулювати ефект цих емоцій, як справлятися з ними позитивно, як контролювати свої імпульси, вчаться хорошим манерам і позитивному поведінці, способу вираження почуттів та емоцій під час гри, а деяких випадках і як зменшувати агресію.

Одним із принципів організації та проведення ігор є принцип ускладнення. Гра в процесі інтеграції в освітній процес у роботі дітьми дошкільного віку йде шляхом поступово ускладнення. При чому ускладнюються як ігрові, так і завдання щодо розвитку уваги.

Існують ключові моделі ігрової взаємодії як між дитиною та дорослою, так і між дітьми, а також умови, які роблять таку взаємодію більш ефективною. У віці трьох-чотирьох років діти вже цікавляться багатьма речами, вони уважно

слухають дорослих, тривалий час спостерігають і можуть ставити собі певні завдання, намагаються їх виконати. Діти захоплюються грою і повністю занурюються в це заняття. Їх увага цілком може бути концентрованою, але є малостійкою. Наприклад, дитина зосереджено слухає казку, очі її широко розкриті, іноді навіть від хвилювання відкритий рот, але в кімнату вбігають діти і увага дитини відволікається від казки. Він про неї забуває.

Нестійкістю дитячої уваги вміло користуються досвідчені вихователі. Вони вчасно відволікають дитину від того, чим їй не можна займатися, переключають її увагу на інші предмети. При дослідженні трирічна дитина відволіклася в середньому три рази за десять хвилин, чотири-п'ятирічна - менше двох разів, а шестирічний дошкільник відволікся все один раз.

З початком старшого дошкільного віку діти набувають здатності утримувати власну увагу на діях, які для них є інтелектуально значущими. Прикладом таких дій можуть бути ігри-головоломки і т.п. 3-4-річні діти можуть свідомо та цілеспрямовано приділяти увагу запропонованій діяльності, водночас їхня увага носить нестійкий характер. У 4-4,5 роки дитина має сформовану здатність підкоряти всі свої дії, зосереджувати увагу на тій діяльності, яку йому доручає дорослий. До шести-семи років увага дитини являє собою цілісний процес, що сформувався. Але увага дошкільника поки що не досягає рівня уваги підлітка.

Було проведено спеціальні спостереження, у яких встановили, що в дітей віком молодшого віку (3-4 року) і під час поставленої дорослим завдання тривалість діяльності становить 17,5 хвилин. За умов сюжетно-рольової гри тривалість діяльності збільшується та становить 22,1 хвилини. Для дошкільнят 5-6 років тривалість діяльності – 62,8 хвилини, в умовах дидактичної гри – 71,7 хвилини.

Дітям дошкільного віку пропонували розглянути нескладну за змістом картинку, у своїй фіксувався час розгляду цієї картинки дитиною. Заміряли інтервал часу між моментом, коли дитина вперше звертала увагу на картинку та моментом, коли вона від неї відволікалася. Діти різного віку загалом витрачали на розгляд картинки різний час. В результаті стало можливим зробити висновок,

що стійкість уваги, або зосереджений розгляд зростає від молодшого дошкільного віку до старшого дошкільного віку вдвічі (з 6,8 до 12,3 секунди).

Сюжетно-рольова гра з одного боку, дає можливість діяти дитині згідно з власними намірами, а з іншого підкорятися дитині певним нормам, законам, правилам. У процесі гри діти будують свою довільну поведінку. У дошкільному дитинстві необхідно розвивати в дітей віком вміння грати у рольові гри. Важливо забезпечувати формування почуттів у дитини та стійкість її інтересів. На цій основі формуються у дошкільнят вольові риси характеру і цим довільна увага.

У процесі сюжетно-рольової гри дітям необхідно вирішувати ті чи завдання, на вирішення яких потрібно зосередженість, увагу, вчинення розумових зусиль, вміння осмислювати правила, долати труднощі, пам'ятати послідовність вчинення дій. Вони сприяють розвитку у дошкільнят різних сприйнятів, опущень, засвоєння знання та формування уявлень. Такі ігри дозволяють навчати дітей вибирати найбільш економні та раціональні методи вирішення тих чи інших розумових чи практичних завдань. Саме в цьому полягає їхня розвивальна роль.

Будь-яке дослідження як теоретичне, так і практико-орієнтоване, визнання валідності його результатів має відповідати цілому комплексу методологічних принципів, найважливішим у тому числі є принцип об'єктивності. Сутнісна складова принципу об'єктивності ґрунтується на таких положеннях:

- повне виключення упередженості, однобічності, суб'єктивізму в оцінці та доборі фактів;

повний, комплексний, багатоаспектний облік всіх факторів, які формують те чи інше явище чи феномен;

адекватність при виборі методів, засобів та підходів при проведенні

дослідження, що сприяють отриманню достовірних даних та формулюванню валідних висновків.

Наступним значимим принципом є принцип тієї ж групи, як і описаний вище; мова йде про принцип сутнісного аналізу.

Даний принцип пов'язаний з вивченням структури досліджуваного об'єкта або явища і включає вивчення наступних аспектів:

можливості трансформації та цілеспрямованої зміни об'єкта дослідження;
вивчення в об'єкті дослідження одиничного, специфічного та загального, їх впливу на його внутрішню структуру;

- детальне вивчення, розкриття та фіксування законів функціонування та існування об'єкта дослідження;

характеристика ключових факторів розвитку об'єкта дослідження.

Зазначений принцип формується навколо наступної дослідницької логіки: детальна характеристика та опис об'єкта, пояснення та виявлення ключових закономірностей, розробка та обґрунтування прогнозу розвитку досліджуваних об'єктів, явищ, процесів.

Необхідне використання і приватних, спеціалізованих методів, які використовуються в психологічних та психолого-педагогічних дослідженнях. Зокрема йдеться про генетичний принцип дослідження. Генетичний принцип дослідження передбачає вивчення об'єкта, що досліджується, або явища за допомогою аналізу факторів і параметрів його виникнення, подальшої трансформації та розвитку, процесу переходу від одного статусу до іншого, від одного рівня до іншого, виявлення найбільш значущих факторів, які впливають на розвиток і якість функціонування об'єкта дослідження.

Тісним чином з описаним вище генетичним методом дослідження пов'язаний принцип єдності історичного та логічного, який базується на вивченні теоретичного аспекту (зв'язків, функцій, структури об'єкта, що вивчається, в контексті його актуального, поточного, сучасного стану), генетичного (історичного аспекту), подальших перспектив його розвитку. Історичний аналіз може бути реалізований тільки в рамках певної наукової концепції, в опорі на

об'єктивні, доведені факти про об'єкт, що вивчається, тільки в цьому випадку він буде валідний; а теоретичний аналіз, своєю чергою неможливий, без дослідження історичного, ретроспективного аналізу становлення об'єкта, що вивчається, без розуміння особливостей його походження, генези, становлення.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь діти 6-7 років, які є вихованцями ДНЗ №319 «Ромашка», ДНЗ №348, ДНЗ №195

Для виявлення особливостей уваги були використані такі діагностичні методики:

- «Кола»:

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Запам'ятай і розстав крапки» (модифікована методика Керна Йерасека):

Мета: визначення рівня розвитку обсягу уваги.

- «Знайди та викресли» (модифікована методика Бурдона «Корректура проба») (Додаток 3):

Мета: діагностика продуктивності та стійкості уваги.

- «Переплутані (переплетені) лінії» .

Мета: вивчення концентрації та стійкості уваги.

- Методика «Простав значки» .

Мета: оцінка переключення уваги.

- Математико-статистичні методи дослідження

Для аналізу даних використовувався U-критерій Манна-Уїтні.

U-критерій Манна-Уїтні – статистичний критерій, що використовується для оцінки відмінностей між двома вибірками за рівнем будь-якої ознаки, яка вимірюється кількісно. Цей метод визначає, чи мала зона перехрещування значень між двома рядами (ранжованим рядом значень параметра в першій вибірці і таким же в другій вибірці). Чим менше значення критерію, тим швидше, що різницю між значеннями параметра у вибірках достовірні.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 60% дітей із контрольної групи. У

40 і 50% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 30% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно. При низькому рівні уваги респонденту важко сконцентруватися на завданні, при цьому не відволікаючись на сторонні перешкоди. Також низька переключення створює труднощі при зміні одного виду діяльності на інший, а при поганому розподілі уваги дитина не може ефективно і безпомилково виконувати одночасно кілька різних завдань.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 35% дітей із контрольної групи. У 65 і 40% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 40% та 20% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55 і 30% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 15% та 55% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 73% дітей із контрольної групи. У 25% і 20% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги.

На низькому рівні та рівні нижче середнього виявилось 75% та 5% дітей з експериментальної групи відповідно.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 45% дітей із контрольної групи. У 55% та 70% піддослідних з контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. На низькому рівні виявилось 30% дітей із експериментальної групи.

Високий рівень виконання завдань виявлено у 56% дітей із контрольної групи. У 43% і 66% піддослідних із контрольної та експериментальної групи відповідно був середній рівень розвитку уваги. 4% і 40% піддослідних опинилися на рівнях нижче за середній і низький рівень розвитку уваги відповідно.

Мета гри - вчити здійснювати ігрові дії за мовною інструкцією вихователя та

діяти згідно з інструкцією; розвиток екологічної свідомості дошкільнят та формування усвідомлено правильного ставлення до представників тваринного світу через гру.

Завдання, що реалізуються в грі для досягнення мети

Освітня:

- продовжувати поглиблювати знання дітей про птахів: види птахів (тропічні, домашні, лісові та ін.) довкілля, звички, їх користь, зовнішній вигляд; - допомогти дітям засвоїти нові професії: «Екскурсовод», «Організатор виставки», «Заводчик»;
- збагачувати враження дітей про професії (фотограф, касир, ветеринар, прибиральник);
- стимулювати творчу активність дітей у грі;
- формувати вміння розвивати сюжет гри;
- розвивати мовлення дітей, закріплювати звуковимову.
- розширювати словниковий запас, удосконалювати навички мовного спілкування.
- удосконалювати діалогічну форму мови. Тренувати пам'ять, увагу.

Виховна:

- формувати дружні, добрі взаємини дітей у процесі гри;
- виховувати дбайливе ставлення до птахів.

Устаткування для гри

1. Виставковий зал (аудіозапис зі звуками (співом) різних птахів, маски птахів (Полярна сова, павич, папуга «Ара»), папуга «Какаду», курка, гусак, сокіл, голуб, орел, колібрі, чайка, індик, ін.), костюм робітника для догляду за птахами (сірий халат, рукавички), клітини для птахів, вказівка для екскурсовода, дитячий фотоапарат, таблички та підписи для позначення видів птахів.

2. Каса (каса, гроші, квитки).

3. Зоомагазин (костюм продавця (фартух), корм, миски для корму, прикраси, клітини).

4 Ветеринарний кабінет (костюм ветеринара (білий халат та шапочка), вітаміни, ліки, шприц, довідки).

Педагогічна актуальність

В даний час продовжує інтенсивно розвиватися методика екологічного виховання дошкільнят: створюються програми, удосконалюються методи, розробляються регіональні підходи до змісту та форм роботи з дітьми з урахуванням специфічних природних та соціальних умов великої країни. Творчим пошуком методів роботи з дітьми, які дозволять сформувати у них зачатки екологічної культури, зайняті дослідники та практики. До таких методів можна віднести гру, в якій будуть зайняті і дорослі (мами та тата, бабусі та дідусі, родичі та сусіди), екологічна культура яких також удосконалюватиметься, якщо в дитячих закладах, які відвідують їхні діти, проводиться еколого-педагогічна робота .

Гра приваблює всіх – вона викликає інтерес до змісту, заряджає позитивними емоціями, покращує настрій. Тим більше, гра необхідна в системі дошкільного виховання - адже вона є основою будь-якої діяльності дитини цього періоду життя.

Сюжетно - рольова гра чудовий спосіб розширення кругозору дітей дошкільного віку, діти дізнаються та закріплюють багато нової інформації про птахів. Хлопці навчаться розповідати про представлений вид птахів, його особливості, ставити питання, познайомляться з роботою працівників виставки, вислуховувати оточуючих та дружнелюбно ставитися до однолітків.

Динаміка властивостей уваги під час формування за допомогою сюжетно-рольової гри дала такі результати. Аналіз результатів показує, що обсяг уваги за цією вибіркою вихованців підвищився з низького до середнього рівня, від середнього до високого рівня. Кількість об'єктів, які сприймаються одночасно дітьми, стабільно збільшується.

Дані про зміну концентрації уваги показали, що час виконання завдання та кількість помилок при повторному обстеженні значно зменшилася, отже, концентрація уваги у дітей помітно збільшилася. Якщо обсяг уваги в деяких дітей

не змінився, то концентрація уваги змінилася у всіх вихованців, що свідчить про ефективність підібраних ігрових процедур.

Результати діагностики показують, що рівень розвитку довільної уваги в дітей віком підвищився з низького рівня. Поліпшено показники розвитку стійкості, обсягу та розподілу уваги. Отже, можна дійти невтішного висновку: спеціально організована ігрова діяльність впливає розвиток довільної уваги в дітей віком дошкільного віку.

У старшому дошкільному віці за цілеспрямованого педагогічного впливу (зокрема, використання сюжетно-рольових ігор) більш інтенсивно відбуваються такі зміни у процесі розвитку уваги:

розширюється обсяг уваги;

зростає стійкість уваги;

формується довільна увага.

Таким чином, щоб удосконалювати здатність дошкільника до саморегуляції своєї пізнавальної активності, необхідно тренувати його здібності до зосередження свідомості (перемикатися з одного предмета на інший, розвивати стійкість уваги, удосконалювати обсяг уваги).

З вихованцями проводилися розмови у тому, наскільки важливо бути уважним. Діти зрозуміли і зробили висновок, що увага має велике значення у житті людини.

Розвиваючи процес уваги у старших дошкільнят, частково вирішується завдання формування передумов навчальної діяльності, що дозволить під час навчання у шкільництві легше формувати навчальні дії. Навчившись керувати своєю увагою, діти більш усвідомлено ставляться до життя та до навколишнього соціуму.

Як очевидно з представленої таблиці, в експериментальній групі відбулися значні зміни, у бік підвищення рівня сформованості уваги.

Діти підвищилися здатність зберігати зосередженість на об'єкті уваги. Стала стійкішою швидкість виконання завдання, немає різкого зниження після 2, швидкість падає досить плавно.

Характерний високий обсяг та концентрації уваги; в динаміці працездатності відзначається коливання уваги, знижена стомлюваність та зберігається продуктивність діяльності. Обсяг, продуктивність уваги відповідає нормі для дітей 6-7 років.

Зберігається концентрація уваги – 10 помилок та менше. Зберігається перемикання та розподіл уваги. Зберігається стійкість уваги: точність та продуктивність, досить сформована здатність утримувати високий рівень уваги протягом виконання коректурної проби.

У 67% та 33% дітей експериментальної групи виявлено середній та високий рівень розвитку уваги відповідно.

Відбулися зміни у формуванні уваги у дітей експериментальної групи.

Таким чином, існують значні відмінності у показниках рівня розвитку уваги при первинній та контрольній діагностиках (темп>ткр.)

Для ефективності формування та розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку у рамках проведення дидактичних ігор необхідна реалізація наступних кроків:

проведення паралельної роботи з розвитку мовних навичок у дітей, оскільки процеси мовного розвитку та розвитку уваги тісно пов'язані між собою;

створення атмосфери спокою та зосередження під час проведення ігор із правилами (необхідно уникати різких запахів, звуків, шуму, різких звуків, гучної музики);

створення сприятливої психоемоційної обстановки під час проведення ігрової взаємодії.

У ході проведення повторної діагностики на етапі контрольного експерименту нам удалося встановити, що у процесі проведення сюжетно-рольові ігри з дітьми старшого дошкільного віку рівень розвитку їхньої уваги значно прогресує. Отже, дана робота має мати цілеспрямований і комплексний характер. Сюжетно-рольові гри вже завдяки своїй структурі вимагає від дитини зосередженості та уваги під час виконання навчальної задачі. Тому підготовка сюжетно-рольової гри потребує ретельності та зацікавленості з боку педагога,

тільки в цьому випадку буде досягнуто певних цілей – формування у дітей зосередженості, стійкості, цілеспрямованості і, як наслідок уваги.

У ході проведеного дослідження нами виявлено основні причини низького рівня розвитку у дітей старшого дошкільного віку.

До них відносяться:

- несформована емоційно-вольова сфера;
- низька інтелектуальна активність;
- неефективно сформовані вміння та навички навчальної діяльності.

Для вибудовування ефективної системи роботи з розвитку уваги у дітей старшого дошкільного віку за допомогою сюжетно-рольової гри необхідно:

використовувати широкий комплекс допоміжних словесних методів (оповідання, бесіда, пояснення);

використовувати наочний візуальний матеріал (іграшки, схеми, таблиці, картки, ілюстрації);

- як практичні методи доцільно використовувати демонстрацію та показ педагогом.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

зарова Л. Є. & Франчук Н. Л. (2016). Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. Збірка наукових праць «Vzdelávanie a spoločnosť (Освіта та суспільство)» Прешовського університету в Прешові. с. 9-

алацька Л. К. Уява в житті дитини / Л. К. Балацька. – К. : Знання, 1974. – 48 с.

огініч О. & Бабачук Ю. (2014). Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей старшого дошкільного віку: методичний посібник. Тернопіль

огуш А. & Луцан Н. (2012). Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Київ

олюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К 1.: монографія / [авт.кол. : Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017 – С. 67 – 91.

олбенко Т. Активізація пізнавальної діяльності підлітків: ігрові технології // Рідна школа. – 2004. – №10. – С. 36–39.

ьяченко О.М. Розвиток уяви в дошкільному дитинстві /О.М. Дьяченко. –М., 1990. – 31 с.

арасьова К. & Піроженко Т. (2010). Ігровий простір дитини. Київ.

арабаєва І.І. Уява народжується в грі / І.І. Карабаєва, С.О. Ладивір // «Дошкільне виховання». – 2007. –№ 10. – с. 4-7.

арабаєва І. І. Особливості розвитку уяви дітей / І. І. Карабаєва, С. О. Ладивір. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.

ушнірик Н. Я. (2010). Гра як важливий засіб всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки. Вип. 176. с. 79-82.

аумчук В. І. (2010). Педагогічна класифікація рухливих ігор. Теорія та методика фізичного виховання. № 5. с. 35-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFV_2010_5_6 (дата звернення: 12.02.2020).

иденко А. Ігровий підхід у навчанні // Народна освіта. - 2000. - №8. - 135 с.

таєнна О. О. (2017). Роль дорослого в дитячій грі. Палітра педагога: науково-методичний додаток до журналу «Дошкільне виховання». №1. с. 3-5.

ітов І. Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності [Текст] / І.Г. Тітов // Обдарована дитина. – 2008. – № 10. – С. 56 – 61.

ітов І.Г. Розвиток творчої уяви молодших школярів як компонент становлення їхньої суб'єктності [Текст] : : дис... канд. психол.наук: 19.00.07 / Тітов Іван Геннадійович; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2007. – 229 с.

ітов І. Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності [Текст] / І.Г. Тітов // Обдарована дитина. – 2008. – № 10. – С. 56 – 61.

уманова В. М., Ляшенко В. М. & Гнутов Є. І. (жовтень 2012). Педагогічна характеристика рухливих ігор з урахуванням вікових особливостей дітей грудного, раннього дитячого та дошкільного віку. Фізична культура і здоров'я людини: історія, сьогодення, майбутнє (до 100-річчя першого київського диплома вчителя фізичної культури) : матеріали Міжнародної наук.- практ. конф. Київ.URL:

улігіна Р. (2011). Ігрова діяльність як засіб виховання. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Вип. 13. с. 116-

ценко Т.В. Яценко Т. В. Психологічні особливості розвитку творчої уяви обдарованих дітей старшого дошкільного віку : дис. канд. психолог. наук: 19.00.07 / Яценко Тетяна Володимирівна; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України – К., 2016 –243 с.

21. Bauminger, N., Dganit, Z., Sagit, E., Ofira, H., & Ben, R. (2020). Preschool Peer Social Intervention (PPSI) to enhance social play, interaction , and conversation : study outcomes. Journal of Autism and Developmental Disorders, 50(3), 844–863. <https://doi.org/10.1007/s10803-019-04316-2>

22. Bergen, D. (2013). Does Pretend Play Matter? Searching for Evidence. Psychological Bulletin, 139(1), 45–48. <https://doi.org/10.1037/a0030246>

23. Brauner, C. B., & Stephens, C. B. (2006). Estimating the Prevalence of Early Childhood Serious Emotional / Behavioral Disorders : Challenges and

Recommendations. *Special Report on Child Mental Health*, 121 (3), 303–310.
<https://doi.org/10.1177/003335490612100314>

, M. M., Thibodeau, R. B., Pierucci, J. M., & Gilpin, A. T. (2016). Supporting the development of empathy: The role of theory of mind and fantasy orientation. *Wiley Online Library*, 26(4), 1–14. <https://doi.org/10.1111/sode.12232>

25. Choi, J., & Ohm, J. A. (2018). Pretend Play and Social Competence In Peer Plat Groups of FiveYears-Old Boys and Girls. *Social Behaviour and Personality*, 46(8), 1255–1270. <https://doi.org/10.2224/sbp.6928>

26. Denham, S. A. (2006). Early Education and Development Social-Emotional Competence as Support for School Readiness : What Is It and How Do We Assess It ? *Early Education and Development*, 17 (1), 57–89. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_4

27. Denham, S. A., Bassett, H., Mincic, M., Kalb, S., Way, E., Wyatt, T., & Segal, Y. (2012). Social – emotional learning pro fi les of preschoolers ’ early school success : A person-centered approach. *Learning and Individual Differences*, 22(2), 178–189. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2011.05.001>

28. Di Franco. M. L’arte del gioco e il suo valore educativo. URL: <https://site.unibo.it/griseldaonline/it/didattica/marcella-di-franco-arte-gioco-valoreeducativo>

29. Donohue, M. R., Tillman, R., & Luby, J. (2020). Reparative Prosocial Behavior Difficulties across Childhood Predict Poorer Social Functioning and Depression in Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48, 1077–1088. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00646-3>

30. Fehr, K. K., Hoffmann, J. D., Chambers, D. E., & Ramasami, J. (2021). Feasibility of a group play intervention in early childhood. *Journal of Creativity*, 31(8), 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2021.100008>

31. Fung, W., & Wing-yi Cheng, R. (2017). Effect of School Pretend Play on Preschoolers ’ Social Competence in Peer Interactions : Gender as a Potential Moderator. *Early Childhood Education Journal*, 45(1), 35–42. <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0760-z>

32. Galyer, K. T., & Evans, I. M. (2001). Pretend Play and the Development of Emotion Regulation in Preschool Children. *Early Child Development and Care*, 166(1), 93–108. <https://doi.org/10.1080/0300443011660108>
33. Gmitrova, V. (2013). Early Child Development and Care Teaching to play performing a main role – effective method of pretend play facilitation in preschool-age children. *Early Child Development and Care*, 183 (11), 1705–1719. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.746970>
34. Goldstein, T. R., & Matthew, D. L. (2017). Dramatic pretend play games uniquely improve emotional control in young children. *WILEY Developmental Science*, 21(4), 1–13. <https://doi.org/10.1111/desc.12603>
35. Gresham, F. M. (2020). Theoretical bases of “social-emotional learning intervention programs” for preschool children. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 7(4), 1517–1531. <https://doi.org/http://iojet.org/index.php/IOJET/article/view/1010> Halle, T. G., &
36. Darling-churchill, K. E. (2016). Review of measures of social and emotional development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 8–18. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.003>
37. Happ, F., Cook, J. L., & Bird, G. (2017). The Structure of Social Cognition : In (ter) dependence of Sociocognitive Processes. *Annual Review of Psychology*, 68 (1), 243–267. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010416-044046>
38. Howard, S. J., & Melhuish, E. (2017). An Early Years Toolbox for Assessing Early Executive Function , Language , Self-Regulation , and Social Development : Validity , Reliability , and Preliminary Norms. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 35 (3), 255–275. <https://doi.org/10.1177/0734282916633009>
39. Jaggy, A., Kalkusch, I., Burkhardt, C., Weiss, B., Sticca, F., & Perren, S. (2023). Early Childhood Research Quarterly The impact of social pretend play on preschoolers ’ social development : Results of an experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 64(3), 13–25. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2023.01.012>

40. Jaggy, A., Perren, S., Mainhard, T., & Sticca, F. (2020). The emergence of dyadic pretend play quality during peer play : The role of child competence , play partner competence and dyadic constellation. *WILEY*, 29(1), 976–994. <https://doi.org/10.1111/sode.12445>
41. Jaggy, A., Perren, S., Sticca, F., & Perren, S. (2020). Assessing Preschool Children ' s Social Pretend Play Competence : An Empirical Comparison of Three Different Assessment Methods Assessing Preschool Children ' s Social Pretend Play Competence : An Empirical Comparison of Three Different Assessment Methods. *Early Education and Development*, 31(8), 1–18. <https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1712633>
42. Jetti, L., & Herliyani, O. Y. (2018). Stimulation of social emotional Development in early childhood education. *International Journal Of Education, Information Trechnology, and Others*, 1(1), 86–106. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1422779>
43. Kalkusch, I., Jaggy, A., Bossi, C. B., Sticca, F., Perren, S., Kalkusch, I., Jaggy, A., Bossi, C. B., Kalkusch, I., & Jaggy, A. (2021). Promoting Social Pretend Play in Preschool Age : Is Providing Roleplay Material Enough ? Promoting Social Pretend Play in Preschool Age : Is Providing Roleplay Material Enough ? *Early Education and Development*, 32(8), 1–17. <https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1830248>
44. Kalkusch, I., Jaggy, A., Bossi, C. B., Weiss, B., Sticca, F., & Perren, S. (2022). Fostering children's social pretend play competence and social skills through play tutoring : What is the mechanism of change ? *International Journal of Behavioral Development*, 46(5), 1–11. <https://doi.org/10.1177/01650254221108163>
45. Korosec, H., & Zorec, M. B. (2019). The impact of creative drama activities on aggressive behaviour of preschool children. *Research in Education*, 108(1), 1–18. <https://doi.org/10.1177/0034523719858219>
46. Lelli L. & Serio N. (2016). *Il manuale dell'insegnante. Progettazione curriolare e didattica delle discipline*. Roma.

47. Li, J., Hestenes, L. L., & Wang, Y. C. (2016). Links Between Preschool Children's Social Skills and Observed Pretend Play in Outdoor Childcare Environments. *Early Childhood Educ J*, 44, 61–68. <https://doi.org/10.1007/s10643-014-0673-2>
48. Lillard, A. S., Lemer, M. D., Hopkins, E. J., Dore, R. A., Smith, E. D., & Palmquist, C. M. (2013). The Impact of Pretend Play on Children's Development : A Review of the Evidence. *Psychological Bulletin*, 139(1), 1–34. <https://doi.org/10.1037/a0029321>
49. Marcelo, A. K., & Yates, T. M. (2020). Prospective relations of preschoolers' prosocial and aggressive affect themes in pretend play with prosocial and aggressive behaviors across contexts. *Social Development*, 29(4), 995–1013. <https://doi.org/10.1111/sode.12470>
50. Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in Children : Developmental Perspectives. *Children*, 5(7), 1–16. <https://doi.org/10.3390/children5070098>
51. Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & Group, P. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses : the PRISMA statement. *BMJ*, 339, 332–336. <https://doi.org/10.1136/bmj.b2535>
52. Oliverio Ferraris A. & Oliverio A. (2011). *Apiendi nudi nel verde. Giocare per imparare a vivere*. Milano.
53. Perren, S., Sticca, F., Weiss-hanselmann, B., & Bossi, C. B. (2019). Let us play together ! Can play tutoring stimulate children's social pretend play level ? *Journal of Early Childhood Research*, 17(3), 1–15. <https://doi.org/10.1177/1476718X19849248>
54. Petersen, H., Holodynski, M., & Å, H. P. (2020). Bewitched to Be Happy ? The Impact of Pretend Play on Emotion Regulation of Expression in 3- to 6-Year-Olds Bewitched to Be Happy ? The Impact of Pretend Play on Emotion Regulation of Expression in 3- to 6-Year-Olds. *The Journal of Genetic Psychology*, 181(2–3), 1–16. <https://doi.org/10.1080/00221325.2020.1734909>

55. Potterton, J., Hilburna, N., & Strehlau, R. (2016). Developmental status of preschool children receiving cART: a descriptive cohort study. *Child: Care, Health and Development*, 42(3), 410–414. <https://doi.org/10.1111/cch.12321>
56. Puyo O. (2020). What value orientations are forming in active games. *Virtus*. №43. P.151-154. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29542/1/Virtus%20%2343%20202.pdf>
57. Pyle, A., & Bigelow, A. (2014). Play in Kindergarten : An Interview and Observational Study in Three Canadian Classrooms. *Early Childhood Educ J*, 43(5), 385–393. <https://doi.org/10.1007/s10643-014-0666-1>
58. Richard, S., Baud-bovy, G., Clerc-georgy, A., & Gentaz, E. (2020). The effects of a ‘ pretend play-based training ’ designed to promote the development of emotion comprehension , emotion regulation , and prosocial behaviour in 5- to 6-year-old Swiss children. *British Journal of Psychology*, 112(3), 690–719. <https://doi.org/10.1111/bjop.12484>
59. Rogers F. (2018). Giocare per apprendere. Il gioco offre ai bambini la possibilità di mettere in pratica ciò che stanno imparando. *Lab didattiche*. URL: <https://eventi.erickson.it/didattiche2016/UnitaDidattica/giocapp> (дата звернення: 1.02.2019).
60. Romano, E., Babchishin, L., & Pagani, L. S. (2010). School Readiness and Later Achievement : Replication and Extension Using a Nationwide Canadian Survey. *Developmental Psychology*, 46(5), 995–1007. <https://doi.org/10.1037/a0018880>
61. Schardt, C., Adams, M. B., Owens, T., Keitz, S., & Fontelo, P. (2007). Utilization of the PICO framework to improve searching PubMed for clinical questions. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 6, 1–6. <https://doi.org/10.1186/1472-6947-7-16>
62. Slot, P. L., Leseman, P. P. M., & Mulder, H. (2017). Preschoolers ’ cognitive and emotional self □ regulation in pretend play : Relations with executive functions and quality of play. *WILEY*, 26(6), 1–22. <https://doi.org/10.1002/icd.2038>

63. Smith, P. K. (2010). *Children and Play*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Thompson, B. N., & Goldstein, T. R. (2019). Disentangling pretend play measurement : De fi ning the essential elements and developmental progression of pretense. *Developmental Review*, 52, 24–41. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2019.100867>
64. Tovey, H. (2007). *Playing Outdoors. Spaces and Places, Risk and Challenge*. Maidenhead: Open University Press.
65. Van Schie, E.G.M., and Wiegman, O. (1997). Children and Videogames: Leisure Activities, Aggression, Social Integration, and School Performance. *Journal of Applied Social Psychology*, 27 (13), 1175-1194.
66. Veitch, J., Bagley, S., Ball, K. and Salmon, J. (2006). Where do children usually play? A qualitative study of parents' perceptions of influences on children's active free-play. *Health and Place* 12, 383–393.
67. Walker, G., & Weidenbenner, J. V. (2019). Learning social and emotional Learning in the age of virtual play : technology , empathy , and learning learning. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, 12(2), 116–132. <https://doi.org/10.1108/JRIT-03-2019- 0046>
68. Weisberg, D. S. (2015). Pretend play. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 6 (3), 249– 261. <https://doi.org/10.1002/wcs.1341>
69. Whitebread, D. (2010). Play, metacognition and self-regulation. In P. Broadhead, J. Howard and E. Wood (Eds.). *Play and learning in the early years*. London: Sage.
70. Whitebread, D. (2011). *Developmental Psychology and Early Childhood Education*. London: Sage.
71. Xiao, Y., & Watson, M. (2019). Guidance on Conducting a Systematic Literature Review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93–112. <https://doi.org/10.1177/0739456X17723971>